

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Pedagogiky a psychologie
Studijní program: Vychovatelství
Studijní obor (kombinace): Pedagogika volného času

**PROJEKT NA ZLEPŠENÍ VZTAHŮ MEZI DĚTMI
V DĚTSKÉM DOMOVĚ**

**PROJECT FOR BETTER RELATIONSHIPS
BETWEEN CHILDREN IN CHILDREN'S HOME**

Bakalářská práce: 08-FP-KPP- 38

Autor:
Michaela MRŇOUSOVÁ

Podpis:

Adresa:
Gagarinova 796
460 07, Liberec 07

Vedoucí práce: PhDr. Jan Činčera, Ph.D.
Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
63	0	1	11	16	5+CD

V Liberci dne: 11. 5. 2009

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ
461 17 LIBEREC 1, Studentská 2 Tel.: 048/535 2515 Fax: 048/535 2332

Katedra: Pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát) Michaela Mrňousová
adresa: Gagarinova 796, Liberec 7, 460 07
obor (kombinace): Pedagogika volného času
Název BP: Projekt na zlepšení vztahů mezi dětmi v dětském domově

Název BP v angličtině: Project for Better Relationships between Children in Children's Home

Vedoucí práce: Ph.Dr. Jan Činčera, Ph.D.

Konzultant:

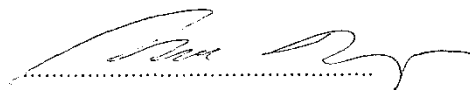
Termín odevzdání: květen 2009

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 6. 3. 2008

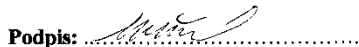
děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): MICHAELA MRŇOUSOVÁ

Datum: 28. 3. 2008

Podpis:

Cíl:

- Analyzovat vztahy mezi členy cílové skupiny. Na konkrétních případech popsat problematiku vzájemných vztahů mezi dětmi ve vybraném dětském domově.
- Navrhnout a realizovat projekt na zlepšení vztahů mezi dětmi ve vybraném dětském domově.
- Vyhodnotit adekvátnost použité metodiky a navrhnout její modifikace pro další obdobné projekty.

Předpoklady:

- Lze předpokládat, že se ve vztazích mezi dětmi v dětském domově vyskytují jevy, které mohou negativně ovlivňovat soužití dětí i jedince samotné.
- Bude možné navrhnout a realizovat vlastní projekt na zlepšení vztahů mezi dětmi ve vybraném dětském domově v délce trvání přibližně jednoho měsíce.
- Lze předpokládat, že cíleně zaměřené aktivity projektu umožní dětem prožít společné zážitky, které mohou pozitivně ovlivnit vztahy mezi dětmi.

Metody:

- Sociometrické šetření
- Návrh a realizace projektu na zlepšení vztahů mezi dětmi v dětském domově
- Pozorování
- Rozhovor
- Dotazování
- Analýza sekundárních zdrojů

Literatura:

BAHBOUH, R. *Sociomapování*. Praha: Gema Art, 1995. ISBN 80-901425-0-8.

JOHNSON, D.; JOHNSON, F. P. *Joining Together. Group Theory and Group Skills*. Boston: Pearson, 2006.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve škole*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

PETRUSEK, M. *Sociometrie: Teorie, metoda, techniky*. Vyd 1. Praha: Nakl. Svoboda, 1969.

SCHOEL, J.; MAIZELL, R. *Exploring Islands of Healing. New Perspectives on Adventure Based Counseling*. Beverly: Project Adventure, 2002. ISBN 0-934387-15-X.

SLEJŠKA, Z.; SLEJŠKOVÁ, E.; NAAR, D. *Manuál zážitkové pedagogiky*. Praha: Egredior, 2003.

Zlatý fond her: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice. Vyd. 1. III. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-198-3.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Janu Činčerovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a cenné připomínky. Mé díky patří také Zuzaně Hanvaldové, vedoucí vychovatelce dětského domova, za umožnění realizace projektu. V neposlední řadě děkuji všem dětem a vychovatelkám za jejich čas a ochotu podílet se na realizaci projektu. Na závěr děkuji své rodině a blízkým za podporu během celého studia.

PROJEKT NA ZLEPŠENÍ VZTAHŮ MEZI DĚTMI V DĚTSKÉM DOMOVĚ

Michaela Mrňousová

BP–2009

Vedoucí BP: PhDr. Jan Činčera,

(rok Ph.D.

obhajoby)

Resumé

Bakalářská práce se zabývá projektem na zlepšení vztahů mezi dětmi v dětském domově v Jablonci nad Nisou. Projekt byl vytvořen podle metodiky Project Adventure, který vychází ze zážitkové pedagogiky. Práce obsahuje dvě stěžejní části- teoretickou a praktickou. Teoretická část se snaží čtenářům přiblížit problematiku dětských domovů, objasnit teoretická východiska a zvolenou metodiku pro tvorbu projektu. Praktická část popisuje přípravu projektu, analýzu vztahů ve skupině dětí, průběh programu a evaluaci celého projektu. Pro analýzu vztahů a evaluaci projektu bylo využito metod dotazování, pozorování, rozhovoru a sociometrického šetření. Celkem čtyři cíle z pěti byly při evaluaci projektu vyhodnoceny jako dosažené, proto lze usoudit, že metodika byla pro realizaci projektu vhodně zvolena.

Klíčová slova: Dětský domov, zážitková pedagogika, Project Adventure, tvorba projektu, analýza vztahů, evaluace projektu

PROJECT FOR BETTER RELATIONSHIPS BETWEEN CHILDREN IN CHILDREN'S HOME

Summary

This bachelor thesis deals with a project for better relationships between children in the children's home in Jablonec nad Nisou. The thesis is divided into two main parts- the theoretical part and the empirical part. The theoretical part tries to clear up problems of children's home and to describe the theoretical base for creating and procedure of the project. The empirical part tries to describe preparation of the project, analysis of relationships in the group of children, process of the program and evaluation of the project. For analysing the relationships and evaluation of the project

were used methods such as questionnaire, observation, conversation and sociometrical research. Four from five goals of the project were realised, it is possible to say that the procedure was suitable for the project.

Keywords: Children's home, experiential education, Project Adventure, creating the project, analysis of relationships, evaluation of the project

DAS PROJEKT FÜR DIE BEZIEHUNGSVERBESSERUNG UNTER DEN KINDERN IM KINDERWOHNHEIM

Resume

Die Bakkalaureusarbeit beschäftigt sich mit der Beziehungsverbesserung unter den Kindern im Kinderwohnheim in Jablonec nad Nisou. Das Projekt wurde nach der Project Adventure, diejenige aus der Erlebnispädagogik hinausgeht, geschaffen. Die Arbeit umfasst zwei Grundteile – theoretischen und praktischen Teil. Der theoretische Teil bemüht sich den Lesern die Problematik der Kinderwohnheimen zu nähern, theoretische Ausgangspunkte und gewählte Methodik für Projektbildung zu erklären. Der praktische Teil beschreibt die Projektvorbereitung, die Beziehungsanalyse in der Kindergruppe, den Programmverlauf und die ganze Projektevaluation. Für die Beziehungsanalyse und Projektevaluation wurden die Methoden der Anfrage, der Betrachtung, des Gesprächs und der soziometrischen Berücksichtigung benutzt. Die vier Ziele aus der gesamten Anzahl fünf wurden als erfüllt ausgewertet. Darum kann man schließen, daß die Methodik für Projektrealisation passend gewählt wurde.

Grundvokabeln: Kinderwohnheim, Erlebnispädagogik, Project Adventure, Projektbildung, Beziehungsanalyse, Projektevaluation.

OBSAH

1 Úvod	9
2 Teoretická část	10
2.1 Problematika dětských domovů v ČR.....	10
2.1.1 Činnost dětských domovů.....	10
2.1.2 Vybrané problémy dětských domovů.....	10
2.2 Východiska pro zlepšování vztahů problémových skupin.....	13
2.2.1 Zážitková pedagogika.....	13
2.2.3 Zásady tvorby projektu podle Project Adventure.....	19
3 Praktická část	25
3.1 Příprava projektu.....	25
3.1.1 Vymezení cílů.....	25
3.1.2 Popis prostředí.....	25
3.1.3 Popis cílové skupiny.....	26
3.1.4 Legenda.....	26
3.1.5 Grafický scénář programu.....	27
3.1.6 Rozpis programu.....	28
3.2. Analýza vztahů ve skupině.....	36
3.2.1 Použité metody výzkumu.....	36
3.2.2 Prezentace výsledků.....	39
3.3 Popis průběhu programu.....	44
3.5 Evaluace projektu.....	54
3.5.1 Použité metody pro evaluaci.....	54
3.5.2 Vyhodnocení cílů.....	55
3.5.3 Vyhodnocení použité metodiky.....	57
4 Návrh na opatření	59
5 Závěr	60
6 Seznam použitých informačních zdrojů	61
7 Seznam příloh	63

1 Úvod

Vzpomeňte si na dobu, kdy jste jako děti jezdívali na různé pobytové akce, např. letní tábory, školní výlety apod. Zavzpomínejte na veškerý čas, kdy jste se jako děti vzdálili od rodiny na delší dobu. Vždy jste se dostali do kolektivu jiných lidí, které jste měli více či méně rádi. V tu danou chvíli jste však byli s tímto kolektivem denně v kontaktu a vztahy, které v kolektivu panovaly, velmi ovlivnily celý váš pobyt.

Nyní si představte děti, které jsou z nejrůznějších důvodů umístěny v dětském domově. Odtržení od rodiny je bezesporu v takové situaci obrovský, nezřídka traumatizující, zásah do života dítěte. Dítě se dostává do nového kolektivu dětí a vychovatelů, se kterými sdílí každý další den svého života. V novém kolektivu dítě vyrůstá, a pokud zde panují jakkoliv nepřívětivé vztahy, nemůže si jen tak říct, že tento pobyt za týden skončí.

Dobré vztahy mezi dětmi v dětském domově mohou přispět k vytvoření prostředí, kde vládne přívětivá atmosféra, vzájemné porozumění a podpora. Takové prostředí může být dobrým podhoubím pro adekvátní rozvoj osobnosti dětí.

Cílem této práce je navrhnout a realizovat projekt na zlepšení vztahů mezi dětmi v konkrétním dětském domově, kde byly problematické vztahy mezi dětmi zaznamenány již v předchozí praxi. Pro tvorbu projektu byla zvolena metodika podle Project Adventure, která vychází ze zážitkové pedagogiky. Práci tvoří dvě sesterské části, a to teoretická část a část praktická. Teoretická část se čtenáři snaží přiblížit problematiku dětských domovů a objasnit teoretická východiska zvolené metodiky pro tvorbu programu. Praktická část popisuje přípravu projektu, analýzu vztahů ve skupině dětí, průběh programu a evaluaci celého projektu.

2 Teoretická část

2.1 Problematika dětských domovů v ČR

2.1.1 Činnost dětských domovů

Dětské domovy pečují o děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou být vychovávány ve vlastní rodině ani v jiné formě náhradní rodinné péče. Poskytují dětem především sociální a výchovné zázemí (Janský, 2004, s. 94).

Dětské domovy patří mezi školská zařízení, jejichž činnost se řídí zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů a školským zákonem č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Podle zákona č. 109/2002 Sb. §12 „*Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 nejvýše do 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi*“ (Zákon č. 109/2002 Sb. §12, odst. 1, 2, 3).

Školský zákon v §16 označuje děti s nařízenou ústavní výchovou jako děti se speciálními vzdělávacími potřebami z důvodu sociálního znevýhodnění (Zákon č. 561/2005 Sb. §16, odst. 4).

2.1.2 Vybrané problémy dětských domovů

Ústavní výchova versus rodina za každou cenu

Rodina má klíčové a nezastupitelné postavení při výchově dítěte. V tomto názoru se shodují nejen všichni odborníci, jejichž společným cílem je pomoci dítěti a

hájit jeho zájmy. Jejich názory se však rozcházejí tehdy, když se rodina stává rizikovým činitelem při výchově dítěte. Hlavní otázkou v této situaci je, do kdy je možné a účelné rodinu ještě podporovat a kdy je už třeba se postavit proti ní a hájit zájmy dítěte jeho přemístěním do náhradního domova (Janský, 2004, s. 92).

V názorech na ústavní výchovu se objevují značné rozdíly. V současné době existují odpůrci ústavní výchovy, kteří jí považují za překonanou a nepotřebnou. Naproti tomu stojí spousta autorů, kteří se shodují na tom, že náhradní institucionální výchova je nezbytná (Škoviera, 2007, s. 34). Přílišné přeceňování významu rodiny a vyzdvihování práva rodičů na dítě mohou vést k neustálému odkládání řešení problémů. Rodičům se neustále dávají šance na zlepšení, zatímco patologický rodinný systém často i nezvratně poškozuje osobnost dítěte (Janský, 2004, s. 92-93). Lasson (1992) uvádí přirovnání pro umístění dítěte do ústavní péče jako oddělení dvou infikovaných ran, které je třeba léčit zvlášť, aby pak mohly zdravě srůst. Oddělení dítěte od rodiny může podobně pomoci do budoucna vytvořit harmonickou rodinu, avšak za předpokladu, že bude nabízet i rodinnou terapii (Škoviera, 2007, s. 34-35).

Ústavní výchova není zcela optimálním řešením, ale v mnohých případech může být východiskem. Vzhledem k potížím při umisťování dětí do pěstounské péče a k její současné nízké úspěšnosti je ústavní výchova často jediným reálným řešením (Janský, 2004, s. 93). Zejména pro některé starší děti a děti, které prožily specifické životní události (např. týrání, opakované návraty z náhradní rodiny apod.), představuje dětský domov bezpečnější prostředí a pro přechodný pobyt je vhodnější než prostředí s vysokým stupněm intimity a emocionality (Škoviera, 2007, s. 74).

Problematika výchovy dětí v dětských domovech

Škoviera (2007) uvádí, že do náhradní výchovy přicházejí z méně stabilních rodin. Podle průzkumů mají tyto děti handicap už na biologické úrovni, které souvisí s genetickým základem, prostředím, ve kterém dítě vyrůstá, a chováním matky během gravidity, které není v souladu s potřebami nenarozeného dítěte. Průzkumy se také shodují v tom, že u dětí v ústavní péči se vyskytuje zvýšená

afektivita, absence ideálů a nízké ambice. Dětem chybí nadšení pro vyšší hodnoty a mají slabou vůli (Škoviera, 2007, s. 43, 46, 48).

Zelina (1980) popisuje zvláštnosti dětí v náhradní výchově jako „*narušení dynamicko-motivačního a regulačního systému osobnosti, konkrétně zaměření a ještě konkrétněji oslabení a opoždění poznávacích aktivit vycházejících z chybějící stimulace a podpory poznávacích aktivit v raném dětství*“ (Škoviera, 2007, s. 49).

Přestože výše uvedená zjištění nepřipisují dětem umístěným v dětských domovech pozitivní charakteristiky, je nutno připomenout, že do dětských domovů přicházejí děti bez závažnějších poruch chování. Dále také nelze zvláštnosti u dětí považovat za nezvratné. Zmírnění či odstranění poruch vývoje je možné za těchto podmínek:

- Profesionálně kvalifikované a cílené přístupy ze strany dospělých
- Vyřešení vlastních vývojových psychosociálních krizí samotným dítětem
- Vybudováním dlouhodobého pozitivního emocionálního vztahu mezi dítětem a dospělou osobou (Škoviera, 2007, s. 50)

To, že děti do dětských domovů přicházejí s jistými předpoklady, je jedním z problémů výchovy dětí v dětských domovech. Další problém nastává při samotném pobytu v dětském domově. Jedná se o ústavní výchovu, kde působí pedagogičtí pracovníci (tety a strejdové), nikoliv náhradní rodiče. Jedinec se tak dostává do neznámého kolektivu dětí, do neznámého prostředí, kde se střídá několik vychovatelů.

Dětský domov dětem nabízí především přístup „tady a teď“. Dítě zde sice může vyrůstat až do 25 let, ale nikdo dítěti nezajistí stejnou vychovatelku a stejné „sourozence“ po celou dobu jeho pobytu. Takové prostředí dítěti neumožní ani dostatečné a bezpečné prožití psychosociálních krizí. Jednostranné chápání života v rovině „tady a teď“ většinou vede k povrchním, krátkodobým, pragmatickým a zmaterializovaným vztahům (Škoviera, 2007, s. 124-125).

Neblahý vliv na výchovu dětí v dětském domově může být spojen také s materiálním zabezpečením a obytným prostorem, kde děti žijí. Děti přicházejí do dětského domova často z prostředí s nízkou sociální úrovní. Mnohdy se v dětském

domově setkají až s nadstandardními materiálními podmínkami, a když domov opouštějí, vracejí se zpět do prostředí s nízkou sociální úrovní. Nejde o to, aby děti v dětských domovech neměly porovnatelné podmínky, jaké mají děti z běžných rodin, ale o zbytečné luxusní zabezpečení, které deformuje hodnotový žebříček dětí. Luxusní zařízení materializuje pohled dětí na svět a posiluje jejich očekávání celoživotní podpory ze strany státu. Realita, která děti čeká po opuštění dětského domova, může být pro tyto jedince frustrující (Škoviera, 2007, s. 116).

V dnešní době se usiluje o modernizaci systému ústavní výchovy a její přiblížení rodinnému charakteru. Nejedná se pouze o snížení kapacity velkých zařízení, ale také o jejich transformaci z internátních ústavů na rodinné typy zařízení. Hlavním cílem je poskytnout dětem takové prostředí, ve kterém se může přirozeně rozvíjet schopnost sociální komunikace, včetně rozdělení práv, povinností a odpovědností, a na základě kontaktů starších dětí s malými mohou vznikat rodičovské postoje. Z ústavní výchovy by děti měly odcházet připravené relativně samostatně zvládat běžné praktické nároky života (Janský, 2004, s. 96-97).

2.2 Východiska pro zlepšování vztahů problémových skupin

Tvorba projektu na zlepšení vztahů mezi dětmi v dětském domově vychází z principů zážitkové pedagogiky, obzvláště pak z metodiky Project Adventure. Projekt usiluje o posílení vztahů mezi dětmi prostřednictvím společných zážitků.

2.2.1 Zážitková pedagogika

Zážitková pedagogika (prožitková pedagogika, Experiential Education)

Samotný název zážitková pedagogika napovídá, že se jedná o pedagogický směr, který souvisí s prožitkem, zážitkem. Důležité však je, jakou roli onen prožitek, zážitek ve výchově a vzdělávání zastává. „*Pro zážitkovou pedagogiku je prožitek vždy pouhým prostředkem, nikoliv cílem. Cílem pro ni zůstává starořecký výchovný ideál, všestranný rozvoj k harmonii směřující osobnosti.*“ (Ivo Jirásek, Gymnasion č. 1, 2004, s. 15).

Přesto, že je prožitek „pouhým“ prostředkem, podle výzkumů Davida Kolba (1976) plných 80% našeho poznání pochází právě z vlastních zážitků. Tyto zážitky jsou následným racionálním zpracováním přetvořeny do podoby obecného poznatku, jímž se nadále řídíme. Poznatky vyvozené ze zážitků mají velkou výhodu v tom, že jsou dlouhodobě zapamatovatelné a snadno vybavitelné (Svatoš, Lebeda, 2005, s. 17). Lze tedy říci, že zážitková pedagogika využívá prožitků k snazšímu a efektivnějšímu dosahování cílů výchovného a vzdělávacího procesu.

Pro zážitkovou pedagogiku je typické zakotvení prožitku do jeho širších souvislostí. Tedy nejenom vyvolání prožitku, ale především znalost cílů, navozování prožitkových situací, zpracování prožitku a jeho převedení do zkušenosti, která může být opětovně využita (Jirásek, 2004, s. 13).

Svatoš, Lebeda (2005) uvádějí, že principy zážitkové pedagogiky nejlépe vyniknou, pokud je porovnáme s klasickým pojetím vzdělávání:

- **Klasický přístup-** učitel (lektor) působí jako expert, který předává žákům/účastníkům své vědomosti. Žák se tak dostává do role, kdy má za úkol poznatek pochopit, přijmout, zapamatovat si a nadále podle něj jednat. Proces učení tak spočívá v primární aktivitě učitele/lektora, který sděluje (ukazuje), přičemž žák pasivně více či méně pasivně přijímá.
- **Učení zážitkem-** základem je aktivita žáka/účastníka kurzu. Primární je jeho zážitek vznikající při aktivním řešení nejrůznějších úkolů, reálných i modelových. Následnou reflexí (zhodnocením a zobecněním), kterou obvykle usměrňuje pedagog, se zážitek transformuje do podoby v praxi využitelné zkušenosti (Svatoš, Lebeda, 2005, s. 17).

Počátky zážitkové pedagogiky

Přestože kořeny zážitkové pedagogiky sahají již do antiky či renesance, za skutečné počátky zážitkové pedagogiky se považují práce Kurta Hahna (Činčera, 2007, s. 14).

Kurt Hahn (1886-1974) byl německý, později anglický pedagog a politik, který se zasloužil o rozvoj dobrodružné výchovy ve všech vyspělých zemích. Založil a

pomáhal založit četné školy a vzdělávací instituce po celém světě. Hahn sestavil koncepci prožitkové terapie, vycházela z úvah o úpadkových jevech mezi mládeží moderního světa. Kámen úrazu spatřoval v tom, že upadá tělesná zdatnost populace, že pohybová činnost je nahrazována pasivními způsoby zábavy. Poukazoval na povrchnost zážitků a na nemožnost pravého procítění a prožití života (Neumann, 1998, s. 24).

Hahn své myšlenky začal realizovat ve škole nazvané Salem, kterou založil roku 1920 v Německu. Jeho filosofie usilovala o všestranný rozvoj osobnosti, který přesahoval klasické školní osnovy. Podle Hahna by výchovný a vzdělávací proces měl v první řadě rozvíjet duševní stránku, vytrvalost a soucit. Roku 1933 byl uvězněn kvůli vzepření se fašistickým idejím a následně byl deportován do Anglie. Během druhé světové války byl požádán o spolupráci na programu zaměřeném na výcvik britských námořníků. V té době vznikla organizace Outward Bound (námořnický výraz pro vyplutí lodě z přístavu), která se stala celosvětově známou organizací uplatňující zážitkovou pedagogiku (Schoel, Maizell, 2002, s. 4).

Roku 1971 byli povoláni zkušení členové z Outward Bound a společně s učiteli a dalšími organizátory začali pracovat a experimentovat na školních osnovách. Tyto osnovy měly ve školách pomoci studentům k bystrosti, oživení a zodpovědnosti. Tento projekt se setkal s velkým úspěchem a tak vznikl Project Adventure (Schoel, Maizell, 2002, s. 4-5).

Principy zážitkové pedagogiky

Činčera (2007) uvádí čtyři základní principy, ze kterých prožitková pedagogika vychází:

- Cyklus učení prožitkem
- Flow
- Komfortní zóny
- Princip dobrovolnosti

Cyklus učení prožitkem

John Dewey i Kurt Hahn, kteří byli zastánci aktivního učení (learning by doing), se již zabývali nedostačujícím významem samotného zážitku či zkušenosti. Pokud po prožité situaci nemáme možnost se nad situací zamyslet a získat tak jistý nadhled, nemůžeme tuto zkušenost přenést do života a následně se z ní poučit. Hahn kladl důraz na to, že díky zpětnému zamyšlení nad prožitou situací, člověk pochopí význam toho, co prožil. Dewey zas zdůrazňoval propojení prožitého s učením se v budoucnu. Na základě těchto teorií vytvořil David Kolb v 80. letech čtyřfázový cyklus učení, tzv. Kolbův cyklus (Frank, 2001, s. 8).

Zkušenost (Experience) je nejdříve reflektována (Reflecting), v této fázi se vyhodnocuje průběh aktivity. Poté se přechází do fáze zobecňování (Generalizing), kdy se hledají souvislosti s reálnými situacemi. Poslední fáze, transfer (Applying), slouží k formulování poučení pro budoucí zkušenosti (Činčera, 2007, s. 16).

Cyklus učení prožitkem je dynamický a plynulý model. Představuje nekonečnou spirálu, ve které se lidé dostávají na vyšší úroveň uvažování a porozumění (Frank, 2001, s. 8).

Flow

Flow neboli stav „plynutí“ představuje takový stav, kdy je člověk natolik zaměřen na vykonávanou činnost, že jí přiřazuje maximální důležitost. Teorii optimálního prožívání, založenou právě na pojmu plynutí, formuloval americký psycholog maďarského původu Mihaly Csikszentmihalyi (Jirásek, 2004, s. 13).

Mihaly uvádí jako nejcharakterističtější rys optimálního prožívání to, že lidé jsou tak zaujatí tím, co dělají, že jejich činnost začne být spontánní, skoro automatická. Přestanou si uvědomovat sami sebe odděleně od svých výkonů. Jsou součástí toho, co právě dělají. Z toho důvodu nazýváme optimální prožívání stavem *plynutí* (flow). Toto krátké a jednoduché slovo dobře vystihuje pocit pohybu, prováděného zdánlivě bez námahy (Csikszentmihalyi, 1996, s. 86). Podle výsledků průzkumů Csikszentmihalyi stanovil osm prvků, které vystihují optimální prožívání:

- Náročná aktivita, vyžadující určitou dovednost- optimální prožívání může nastat tehdy, když se pustíme do úkolu, který máme šanci úspěšně dokončit
- Splývání činnosti a vědomí- člověk se cítí být součástí provozované činnosti
- Jasně cíle- člověk si uvědomuje cíle činnosti a k nim usilovně směřuje
- Zpětná vazba- člověk během činnosti jasně vnímá, zdali se k cíli blíží či se mu vzdaluje
- Soustředění na daný úkol- člověk se soustředí pouze na vykonávanou činnost, dokáže zapomenout na všechny nepříjemné stránky svého života
- Kontrola dění a její paradoxy- oproti „skutečnému“ životu, ve kterém si uvědomujeme nebezpečí selhání, nezdaru, ve stavu plynutí člověk necítí žádné obavy
- Sebezapomnění- přestáváme myslet na vlastní „já“, ale nepřestáváme mít kontrolu nad sebou samým
- Změněné vnímání času- vnímání času má jen málo společného s jeho skutečným během (Csikszentmihalyi, 1996)

Jak uvádí Činčera (2007), podle Csikszentmihalyiho hluboké pohlčení aktivitou, podporuje studenty k dosažení optimálních studijních výsledků. S tímto tvrzením však nesouhlasí Coliersová, která zastává názor, že naprosté ponoření může být pro studenty kontraproduktivní, neboť jim může bránit v následné kritické reflexi. Učitel proto musí svým přístupem opatrně vyrovnávat hranici ponoření a odstupu (Činčera, 2007, s. 18).

Komfortní zóny

Svatoš, Lebeda (2005) popisují komfortní zónu jako oblast, ve které se cítíme neohroženě, pohodlně a nic nás nevyvádí z míry. Na podněty, kterých se nám zde dostává, reagujeme naučenými a mnohokrát ověřenými postupy. V životě se nám však do tohoto „pohodlí“ vmísí i situace, které v nás vyvolají pocit nejistoty, a nezdá se i my sami pokoušíme z pohodlné (stereotypní) zóny vykročit (Svatoš, Lebeda, 2005, s. 31).

Vykročením z komfortní zóny se dostáváme do zóny učení, kde se setkáváme s novými podněty, na které nemáme připravené vzorce chování. Dostáváme se tak do situace, která na nás může působit různě. Jak se se situací vyrovnáme, značně ovlivní naše chování do budoucna. Pokud překonáme obavy a uspějeme, rozšíříme si tím naši komfortní zónu, tím pádem budeme otevřenější dalším výzvám pro vykročení z komfortní zóny v rámci různých oblastí. Pokud však vykročení z komfortní zóny nezvládneme, hrozí riziko zúžení komfortní zóny a začneme se obávat i činností, které jsme dříve zvládali (Svatoš, Lebeda, 2005, s. 31).

Vedoucí zážitkových aktivit by měl usilovat o postupné gradování výzev a stejně tak by si měl uvědomovat, že komfortní zóny jsou individuální záležitostí (Činčera, 2007, s. 19).

Princip dobrovolnosti

Dlouhá léta se pro zapojení do aktivit v zážitkových programech uplatňoval spíše nátlak. Očekávalo se od každého, že se při účasti na programu plně zapojí do všech aktivit. Na tuto skutečnost zareagovali členové Project Adventure a zavedli výraz Challenge by Choice (princip dobrovolnosti). Vycítili totiž, že účastníci programů si potřebují postupně volit míru vlastního zapojení, aby je zážitek obohatil. Princip dobrovolnosti neznamená povolení pro neúčast, účastník si pouze vybírá míru zapojení do aktivity podle jeho uvážení (Schoell, Maizell, 2002, s. 14).

Dodržování principu dobrovolnosti nabízí šanci vyzkoušet si za podpory skupiny takové aktivity, které představují potenciálně náročnou výzvu, avšak je zde možnost kdykoliv odstoupit. To ale neznamená, že by účastník kvůli odstoupení nemohl pokus v budoucnu opakovat (Činčera, 2007, s. 21).

Problematika zapojení se nemusí týkat pouze uvědomování si vlastních sil a možností z hlediska racionálního myšlení. Překážkou pro zapojení může být i strach ze znemožnění se před skupinou. Franková, jak ji uvádí Činčera (2007), ve svém konceptu dobrovolného zapojení navrhuje, aby studenti měli možnost se rozhodnout z mnoha možných variant, jakým způsobem se zapojí. Rozhodování tedy neprobíhá na principu ano-ne (Činčera, 2007, s. 22).

2.2.3 Zásady tvorby projektu podle Project Adventure

Project Adventure

Project Adventure (dále PA) je organizace, která vznikla za účelem využití zážitkové pedagogiky ve školních podmínkách. Během několika let vypracovali teoretici z PA sérii originálních aktivit na rozvoj týmové spolupráce a vytvořili komplexní metodiku na využití zážitkové pedagogiky ve školní i terapeutické praxi. V současnosti se PA zabývá výukou běžných předmětů (Adventure in the Classroom), terapií (projekty Islands of Healing, Adventure Based Councelling), rekreací a aplikací zážitkové pedagogiky do tělesné výchovy (Činčera, 2007, s. 14).

Laurie Frank (2001) uvádí, že Project Adventure rozvinul tři základní koncepty, ze kterých PA vychází- princip dobrovolnosti (Challenge by Choice), dohoda o vzájemném respektování (Full Value Contract), stanovení cílů (Goal Setting) (Frank, 2001, s. 7).

Zásady tvorby projektu podle Project Adventure:

- Dohoda o vzájemném respektování (Full Value Contract)
- Princip dobrovolnosti (Challenge by Choice)
- Dobrodružná vlna (Adventure Wave)
- Sled aktivit
- Skupinová dynamika

Dohoda o vzájemném respektování (Full Value Contract)

Dohoda o vzájemném respektování představuje dohodu mezi všemi účastníky programu včetně vedoucích. Při této dohodě jsou všemi zúčastněnými stanovena pravidla chování pro správné fungování skupiny.

Jak uvádí Schoel, Maizell (2002) Project Adventure stanovil základní oblasti pravidel chování, které také úzce souvisí se zdravým rozvojem osobnosti. Každá základní oblast se skládá z dílčích složek:

- Buď tady- přítomnost, spoluúčast, zapojení, zábava
- Buď poctivý- odhad, identita, zpětná vazba, odvaha

- Směřuj k cílům- určení cílů, iniciativa, dostupná pomoc, hodnocení
- Pečuj o sebe a ostatní- rovnováha, péče, duchovno
- Jdi dál- odvaha a risk, přijetí a odpuštění, přesun a změna
- Buď v bezpečí- pozornost a zodpovědnost, závazek, hranice, vztahy (Schoel, Maizell, 2002, s. 43).

Pro sestavení dohody o vzájemném respektování můžeme použít různé aktivity, např. bytost (pravidla se zapisují do nakreslené postavy), plavba lodě (lod' pluje k ostrovům – cílům), dohoda na pět prstů (každý prst je symbolem pro určité jednání), vesnice (pravidla se zapisují do nakreslené vesnice) (Činčera, 2007, s. 47).

Dobrodružná vlna (Adventure Wave)

Dobrodružná vlna (Adventure Wave) představuje model pro vyjádření struktury her (Frank, 2001, s. 236). Tento pojem je metaforou pro holistický proces, který uplatňuje Project Adventure. Fáze vlny tvoří tři výběžky:

- Briefing,
- Doing,
- Debriefing (Schoel, Maizell, 2002, s. 14)

Briefing zahrnuje přípravnou fázi před samotnou hrou. Stanovují se pravidla hry, pravidla bezpečnosti, součástí je i tzv. *zarámování* (framing). Při zarámování se vytváří metafora, která pomáhá účastníky motivovat k aktivitě a zároveň propojuje aktivitu s jejich vlastními zkušenostmi. Rozlišují se tři hlavní typy zarámování- *fantastické* (je zde malá pravděpodobnost souvislosti s reálným životem, většinou slouží pro pobavení), *univerzální* (navození atmosféry, která je běžná pro situace, do kterých se lidé nečásto dostávají), *isomorfní* (zarámování, které je spojeno s reálnými situacemi prodanou skupinu, je inspirováno specifickými problémy skupiny) (Činčera, 2007, s. 74 - 75).

Doing označuje fázi konání samotné hry. Hra je převedena do praxe (Schoel, Maizell, 2002, s. 14). Uplatňují se pravidla hry, účastníci zastávají různé role.

Debriefing představuje čas pro závěrečnou diskusi ohledně výkonu skupiny a pro hledání souvislostí (Schoel, Maizell, 2002, s. 14). Project Adventure využívá debriefing k naplnění cyklu učení prožitkem. Jeho struktura je sestavena tak, aby byl cyklus učení prožitkem co nejefektivnější. Debriefing má tři stupně, podle kterých jsou pokládané otázky zaměřeny- *Rexlexe (What? - Co se dělo? Jak to probíhalo? Vytyčení podstatných okamžiků), Zobečnění (So What? - Proč se tak dělo? Rozbor podstatných okamžiků a hledání souvislostí s jinými zkušenostmi), Transfer (Now What? – Co teď? Propojení s reálným životem a hledání možností využití ponaučení v životě)* (Frank, 2001, s. 237-342).

Při debriefingu se používají různé metody pro zpestření, aby debriefing nespočíval v pouhém mluvení, např. kruhové metody, hodnotící metody, práce ve skupinách, dramatické metody, symboly a metafory, písemné metody (Činčera, 2007, s. 78-80).

Skupinová dynamika

Skupinová dynamika je oblast psychologie, která se zabývá vývojovými změnami a fungováním skupin. Při práci se skupinou je důležité vědět, že se skupina neustále vyvíjí, prochází určitými vývojovými fázemi, které bývají znatelné z vnějších projevů skupiny. Pro každou fázi je charakteristická různá míra schopnosti skupiny fungovat jako celek (Činčera, 2007, s. 31).

Schoel, Maizell (2002) uvádějí dvě teorie vývoje skupiny, které vedou k pochopení procesů ve skupině: Truckmanova teorie životního cyklu a teorie Simpsonové.

Truckmanova teorie vychází z přirovnání vývoje skupiny k životnímu cyklu člověka od narození do smrti. Skupina podle této teorie prochází čtyřmi hlavními fázemi: formováním (Forming), bouřením (Storming), normováním (Norming), transformováním (Transforming) (Schoel, Maizell, 2002, s. 96).

- **Formování** (narození, dětství)- Skupina je vytvořena z různých důvodů. Mezi členy se objevuje úzkost, obavy z nepřijetí skupinou. Členové se neprojevují naplno, protože zatím nevědí, co je ve skupině tolerováno (Frank, 2001, s. 19).

- **Bouření** (dospívání)- Skupina se rozděluje na menší partičky, které stojí proti sobě. Začíná testování vedoucích a snižuje se iniciativa členů skupiny (Schoel, Maizell, 2002, s. 96)

- **Normování** (dospělost)- Skupina začíná fungovat jako celek, který má potěšení z vykonané společné práce. Ubývá závislost skupiny na vedoucím a zvyšuje se iniciativa. Členové jsou schopni si sami stanovit podmínky a cíle jejich práce (Schoel, Maizell, 2002, s. 96).

- **Transformování** (stáří a smrt)- Když se ukončuje činnost skupiny nebo již skupina dosáhla stanovených cílů, je možné začít nový program nebo činnost skupiny zcela ukončit. Skupina se rozhoduje o její budoucnosti (Schoel, Maizell, 2002, s. 97). Ve skupině vzniká určitá úzkost, dochází však k přenosu zkušeností skupiny do života a následných aktivit (Činčera, 2007, s. 32).

Teorie Simpsonové, jak ji uvádí Schoel, Maizell (2002), vychází z desetistupňové škály popisující vývoj skupiny od počátku, kdy je skupina zcela řízena vedoucím, až po konečný stupeň, kdy je skupina schopna řídit se sama.

- **1. stupeň**- Sestavuje se dohoda o vzájemném respektování, členové jsou vyzváni k podpisu. Fungování skupiny je zcela pod kontrolou vedoucího.

- **2. stupeň**- Ve skupině se vytváří první známosti. Vedoucí skupinu kontroluje, vede a svolává k činnostem.

- **3. stupeň**- Skupina je vyzvána, aby vytvořila vlastní dohodu. Skupina dále pracuje pod vedením vedoucího.

- **4. stupeň**- Členové se začínají podílet na řízení skupiny, stále však s dopomocí vedoucího.

- **5. stupeň**- Dochází k hlubšímu pochopení dohody, vytvoření vlastního pojetí a významu dohody. Vedoucí již není sám, kdo svolává skupinu k řešení problému.

- **6. stupeň-** Práce ve skupině je přehlednější. Minimálně polovina členů je schopna svolat skupinu k řešení problému a dohodnout se na řešení.
- **7. stupeň-** Skupina je vyzvána k vytvoření symbolu své dohody. Tento symbol zahrnuje stanovení individuálních cílů, zjištění a zaznamenání negativního chování, které je třeba kontrolovat.
- **8. stupeň-** Převážná většina členů je schopna svolat skupinu k řešení problému. Symbol dohody je brán jako smlouva a členové jí podepisují. Skupina je schopna ohodnotit svou práci, je schopna se podílet na stanovení cílů a rozhodnout se o změnách.
- **9. stupeň-** Skupina je schopna se podílet na chodu projektu, při aktivitách a členové chápou záměr jejich činnosti.
- **10. stupeň-** Skupina pracuje bez potíží s minimální dopomocí vedoucího. (Schoel, Maizell, 2002, s. 97-98)

Při dosahování skupinových cílů musí vedoucí respektovat vývojovou fázi skupiny a musí zvolit vhodné prostředky pro pomoc skupině dostat se na vyšší úroveň (Činčera, 2007, s. 31). Znalost vývoje skupiny je předpokladem pro zvolení vhodných aktivit do programu.

Sled aktivit

Franková (2001) uvádí model, podle kterého by se měl vedoucí řídit při volbě vhodných aktivit. Tento model pomáhá zjistit, zdali je skupina na daný druh aktivit připravena či nikoliv. Podle toho, jak se skupina vyvíjí, by měly být voleny aktivity v tomto pořadí:

- **Spolupráce-** Při formování je důležité vytvořit bezpečné prostředí uvnitř skupiny. Je nezbytné, aby všichni členové cítili zapojení. Pro tuto fázi je vhodné zařadit seznamovací aktivity tzv. ledolamy, rozechřívající hry. Je třeba vytvořit dohodu o vzájemném respektování a vysvětlit princip dobrovolnosti (Frank, 2001, s. 26).

- **Důvěra-** Když jsou členové ochotni se zapojovat, spolupracovat a spíše se podporují, než navzájem shazují, může se postoupit k rozvoji důvěry. Jsou zařazeny aktivity, které rozvíjí schopnost nejen důvěřovat ostatním, ale také být sám důvěryhodným členem pro ostatní (Frank, 2001, s. 26).

- **Řešení problému-** Hry na řešení problémů mají skupině pomoci při přechodu z fáze bouření do fáze normování (Činčera, 2007, s. 44). Tyto hry představují skupinovou výzvu, pomáhají skupině naučit se rozhodovat, vést skupinu a řešit společné problémy. Stanovují se skupinové cíle a normy chování (Frank, 2001, s. 26).

- **Výzva-** Pokud jsou ve skupině ustanovené normy chování a mezi členy vládne pocit opravdového společenství, je skupina připravena podpořit své členy při individuální výzvě. Stanovují se individuální cíle. Člen může při výzvě uspět a uspět také nemusí. Důležité je, že je zde skupina, která jej podporuje a poskytuje mu zpětnou vazbu (Frank, 2001, s. 27).

3 Praktická část

3.1 Příprava projektu

3.1.1 Vymezení cílů

C1: Alespoň 70% z celkového počtu dětí se zúčastní projektu od začátku až do jeho ukončení.

C2: Alespoň u poloviny zúčastněných dětí se v závěrečném sociometrickém testu objeví menší počet nepreferovaných členů.

C3: Skupině se podaří splnit společný úkol.

C4: Minimálně 70% z celkového počtu dětí, které se zúčastní celého programu, ohodnotí program jako přínosný pro celou skupinu.

C5: Na konci programu bude skupina zúčastněných schopna vyjmenovat nejdůležitější pravidla vzájemného respektování pro správný chod celé skupiny.

3.1.2 Popis prostředí

Dětský domov v Jablonci nad Nisou je rozdělen do dvou budov, kde žijí smíšené skupiny různě starých chlapců a dívek ve věku od 3 do 18 let (kromě výjimek). Projekt byl realizován se skupinou dětí pouze na jedné budově. Tato budova je vilového typu se zahradou. V budově jsou vždy dva vychovatelé (tety, strejdové), kteří jsou ochotni vypomáhat při programu. Aktivity programu byly přizpůsobeny tak, aby se mohly odehrát právě pouze v prostorách dětského domova. Veškerá činnost tedy byla situována do prostorných místností (jídlna, klubovna) a podle příznivosti počasí na zahradu.

Děti se vracejí ze školy v různou dobu, po škole mají osobní volno a mohou si vzít vycházky. V 18 hodin je připravená večeře, po které následuje plnění povinností

(např. úkoly do školy, úklid). Během dne je obtížné shromáždit celou skupinu, aniž by jim bylo zasahováno do osobního volna. Z těchto důvodů byl začátek programu přesunut na dobu po večeři, kdy jsou splněny všechny povinnosti.

3.1.3 Popis cílové skupiny

Skupina dětí v dětském domově je velmi heterogenní. V domově je zaregistrováno celkem 17 dětí, přičemž dvě děti jsou momentálně na útěku. Fyzicky přítomno je tedy 15 dětí, avšak jedna dívka přebývá většinu dní v týdnu na internátě. Z celkového počtu dětí jsou na budově 4 dívky a 11 chlapců ve věku od 6 do 18 let. Převažuje věková skupina v rozmezí 14 - 17 let. Program je však upraven tak, aby se jej mohly účastnit všechny děti bez rozdílu.

3.1.4 Legenda

Celý projekt je zářmován jako dobrodružná plavba na jedné lodi. Cílem tohoto zářmování je navození atmosféry společného prostoru, ve kterém jsou všichni členové posádky v blízkém kontaktu. Zářmování se prolíná zejména do těchto aktivit

- Sociometrický dotazník- dotazník, který zjišťuje, koho by si kdo vybral na dobrodružnou plavbu či nikoliv
- Tvorba lodě a obdržení palubních lístků- děti na velký arch nakreslí loď, která se poté upevní na viditelné místo a později poslouží ke stanovení pravidlům vzájemného respektování. Tato loď se v průběhu programu pohybuje po stanovených bodech- ostrovech.
- Zářmování aktivit- Déšť, Lávová řeka, Býčí kruhy
- Oslava šťastného návratu

3.1.5 Grafický scénář programu

	17.00	18.00	19.00	20.00
Pondělí 30.3.	Tvorba lodě	Úklid		
Středa 1.4.			Zahájení programu	Prohloubení seznámení
Čtvrtek 2.4.			Prohloubení seznámení	Deb
Pátek 3.4.			Dohoda o vzájemném respektování	Konec dne
	17.00	18.00	19.00	20.00
Pondělí 6.4.			Prohloubení důvěry	Deb.
Úterý 7.4.			Prohloubení důvěry	Deb.
Středa 8.4.	Prohlubování důvěry	Deb	Konec dne	
	17.00	18.00	19.00	20.00
Pondělí 13.4.			Rozvoj komunikace a spolupráce	Deb.
Úterý 14.4.	Rozvoj tým.spolupráce	D e b.	Zadá ní spol. úkolu	Konec dne
Středa 15.4.			Rozvoj tým.spolupráce	D e b.
Čtvrtek 16.4.			Práce na spol. úkolu	Konec dne
Neděle 19.4.			Práce na spol. úkolu	Konec dne
	17.00	18.00	19.00	20.00
Pondělí 20.4..			Práce na spol. úkolu	Konec dne
Středa 22.4.		Oslava návratu- Splnění úkolu	Volná zábava s muzikou Taneční představení	Konec dne
Čtvrtek 23.4.			Deb. spol. úkol u	Reflex e programu
			Prezentace fotografií Ukončení programu	Konec programu

Zkratka Deb.- Debriefing

3.1.6 Rozpis programu

Pondělí 30.3.

Čas	Program	Pomůcky
17.00-18.00	<p><i>Tvorba lodě</i></p> <p>Děti jsou vyzvány, aby na arch papíru nakreslili loď, kterou si pro svou plavbu představují. Každý, kdo se chce plavby zúčastnit, nakreslí se kamkoliv na loď.</p> <p>Loď je připevněna na viditelné místo, kde jsou již připraveny vytyčené body, ke kterým loď bude postupně plout až k cíli.</p>	<p>Velký arch papíru Fixy, pastelky Přípevňovací hmota</p> <p>Ostrůvky z papíru s nápisy: Ostrov Poznání, Ostrov Důvěry, Ostrov Spolupráce, Ostrov Výzev</p>

Středa 1.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.00-19.30	<p>Zahájení programu- Seznámení s programem, vysvětlení principu dobrovolnosti</p> <p><i>Dotvoření lodě a přivítání na palubě</i>- každý obdrží symbolický palubní lístek a je přivítán na palubě.</p>	<p>Fixy Palubní lístky</p>
19.30-20.30	<p>Prohloubení seznámení:</p> <p><i>Sousedé (Neighbors)</i> (Frank, 2001) Všichni sedí na židlích v kruhu. Jeden člověk je vždy uprostřed a pokládá otázku, např. Kdo má...? Kdo má rád...? Kdo je...? Kdo by na otázku odpověděl ano, musí se co nejdříve posadit na jinou židli. Platí pravidlo, že se nesmí posunout jen o jedno místo. Na koho nezbude židle, jde doprostřed a pokládá další otázku.</p> <p><i>Párové aktivity (Paired Activities)</i> (Frank, 2001) Vytvoří se jeden menší kruh a kolem něj kruh větší tak, aby naproti sobě stáli páry. Poté probíhají párové aktivity a otáčení kruhů, aby se páry vystřídalily.</p> <p>Posloupnost aktivit: <i>Setkání po dlouhé době</i>- všichni si představí, že se dlouho neviděli a najednou se potkají.</p>	<p>Židle</p>

	<p>Mají chvíli na rozhovor.</p> <p><i>Změna vizáže-</i> na výzvu se všichni otočí zády a změni na sobě jednu věc, na druhou výzvu se všichni otočí a hledají změnu</p> <p><i>Tři pohyby-</i> dvojice počítá do tří a snaží se trefit do stejného pohybu</p> <p><i>Zrcadlo-</i> jeden z dvojice je zrcadlo a snaží se opakovat pozvolné pohyby druhého</p> <p><i>High Fives-</i> dvojice si nacvičí pozdrav (high five), posléze může kterýkoliv pár svůj pozdrav předvést</p>	
20.30	Ukončení dne, úklid místnosti	

Čtvrtek 2.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.30-20.15	<p>Prohloubení seznámení:</p> <p><i>Rozřazovací hra-</i> tvoří se skupinky podle určitých kritérií: barva trika, měsíce narození, barev očí, výšky, barvy vlasů, začínajícího písmene jména</p> <p><i>Společné a rozdílné</i> (Frank, 2001) Skupina je rozdělena do družstev. Úkolem každé skupiny je najít co nejvíce společných a rozdílných znaků, které však nejsou vidět na pohled.</p> <p>Prezentace zjištění: Každý tým uvede společné a rozdílné „neviditelné“ znaky celé skupiny. Vše se zapisuje na arch papíru. Poté můžeme vysledovat, zdali se některé znaky shodovaly u všech skupin.</p>	Arch papíru, fixy
20.15-20.30	<p>Debriefing</p> <p>Otázky: Bylo pro vaši skupinu těžké najít něco společného/rozdílného? Bylo těžší hledat společné či rozdílné znaky?</p>	
20.30	Ukončení dne, úklid místnosti	

Pátek 3.4

Čas	Program	Pomůcky
19.00-19.40	<p><i>Dohoda o vzájemném respektování</i></p> <p>Nejdříve probíhá krátká diskuse o tom, co je důležité dodržovat, jak se chovat, aby skupina mohla fungovat jako celek.</p>	Nápisy s pravidly- bud' tady, směřuj k

	Na stole jsou připraveny nápisy- buď tady, směřuj k cílům, hraj fér, pečuj o sebe i ostatní. Následuje propojení předchozí diskuse s těmito názvy a hledání dalších souvislostí. Nakonec jsou nápisy s pravidly připevněny na loď.	cílům, hraj fér, pečuj o sebe i ostatní.
19.40	Ukončení dne, úklid místnosti	

Pondělí 6.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.00-20.00	<p>Prohlubování důvěry:</p> <p><i>Sedající kruh</i>- všichni zůstanou v kruhu a otočí se levobok tak, aby každý viděl záda jedince před ním. Kruh se začne zmenšovat, aby žáci byli co nejbliže u sebe. Poté si všichni v kruhu začnou pomalu sedat. Celý kruh sedí, dále je možno přidat pár kroků vpřed, vzad apod.</p> <p><i>Jurtový kruh (Yurt Circle)</i> (Frank, 2001) Všichni se opět postaví do kruhu, chytanou se za ruce a rozpočítají se první-druhý-první-druhý...Na výzvu se všichni „první“ nakloní dopředu a všichni „druzí“ dozadu.</p> <p><i>Houpání</i> (Neuman, 1998) Vytvoří se dvě řady stojící naproti sobě. Hráči v řadě se dotýkají rameny. Všichni předpaží, uchopí se za ruce a podřepnou, aby si mohl první dobrovolník pohodlně lehnout. Poté si skupina pomalu stoupá, a když zcela stojí, začne ležícího pozvolna houpat. Poté si houpání může vyzkoušet kdokoliv.</p>	
20.00-20.20	<p>Debriefing:</p> <p>Zvedání rukou- Otázka: Kdo souhlasí s tvrzením, že skupině se podařilo splnit úkoly bez potíží? Jaké potíže se v průběhu aktivit vyskytovaly?</p>	
20.20	Ukončení dne	

Úterý 7.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.00-20.10	<p>Prohloubení důvěry:</p> <p>Nejprve navození atmosféry, stejného naladění a schopnosti soustředit se- k tomu</p>	

	<p>poslouží hra <i>Děšť</i> (Bartůněk,2002). Zarámování- k lodi se blíží bouře a my se jí pokusíme odvolat následujícím rituálem. Žáci stojí v kruhu, vedoucí stručně vysvětlí postup. Vedoucí začne vydávat rukama určitý zvuk, který žáci posléze po jednom opakují, podle toho, kdy jim vedoucí pohledem naznačí. Zvuk se po každém kole změní. Výsledný efekt připomíná zvuk začínajícího deště až po velký liják. Z lijáku se pak opět stane mírný déšť, který nakonec ustane.</p> <p><i>Jurtový kruh (Yurt Circle)</i> (Frank, 2001)- opakování aktivity. Všichni se opět postaví do kruhu, chytnou se za ruce a rozpočítají se první-druhý-první-druhý...Na výzvu se všichni „první“ nakloní dopředu a všichni „druzí“ dozadu.</p> <p><i>Pantomima</i>- pantomimické ztvárnění situací, děti jsou rozděleny do menších skupin</p>	
19.10-19.30	<p>Debriefing Mluvící kámen- Jak byste zhodnotili spolupráci vaší skupiny při dnešních aktivitách?</p>	Těžítko
19.30	Ukončení dne	

Středa 8.4.

Čas	Program	Pomůcky
17.00-17.50	<p>Prohlubování důvěry:</p> <p><i>Rozehřívací hra- Gordický uzel-</i> Utvoří se kruh, každý předpaží ruce a poslepu se snaží nahmatat ruce jiného hráče. Tím se hráči do sebe zapletou a cílem je utvořit opět kruh (Neuman, 1998).</p> <p><i>Padání ve dvojicích či trojicích-</i> Hráči mají za úkol utvořit dvojice či trojice. Ve dvojici probíhá pád tak, že jeden tvoří chytače (řádně nakročen a s rukama před sebou), druhý zpevní tělo a padá chytači na natažené ruce, chytač jej pomalu posílá do původní pozice. Celé se několikrát opakuje. Ve trojicích jsou dva chytači naproti sobě a jeden člověk uprostřed padá. Vzájemně se všichni</p>	

	<p>prostřídají (Neuman, 1998).</p> <p><i>Padání v kruhu-</i> Skupinu rozdělíme na dva menší kruhy. Všichni v kruhu se nakročí a předpaží, stejně jako u předchozí aktivity. Jeden člen jde doprostřed, zpevní tělo a ruce si zkříží na hrudi. Poté zavře oči a padá do rukou ostatních, kteří si jej opatrně v kruhu posílají (Neuman, 1998).</p> <p><i>Ulička důvěry-</i> Vytvoří se dvě řady hráčů, stojící čelem k sobě. Všichni předpaží tak, aby se dotýkali konečky prstů s žákem stojícím naproti. Jeden hráč se připraví na běžící dráhu, která začíná cca 5metrů od uličky důvěry. V momentě, kdy se všichni vyzvou k naprostému klidu a soustředěnosti, běžec probíhá uličkou a žáci těsně před běžcem zvedají ruce (Neuman, 1998).</p>	
17.50-18.10	<p>Debriefing:</p> <p>Probíhá formou určení pomyslných území, každé území představuje jiné pocity z her na důvěru. První území značí pocit naprostého bezpečí a pohody, druhé území značí pocity nejistoty, strachu a třetí území značí pocity mírného vzrušení (kompromis mezi prvním a druhým územím). Děti se rozmisťují do území podle toho, jak se při hrách cítily.</p>	
18.10	Ukončení dne	

Pondělí 13.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.00-20.00	<p>Rozvoj komunikace a spolupráce:</p> <p>Rozehřívací hra- <i>Mart'ani, Politici, Tygři, Lososi</i> (Frank, 2001)</p> <p>Každá z těchto postav má určitý způsob pohybu a vydání zvuku. Mart'ani- prsty na hlavě jako tykadla, vydávají „tůtavé“ zvuky, Politici- seriózně nastaví ruku, jako při podání a pozdraví „dobrý den“, Tygři- ruce jakoby představují děsivé zuby a řvou „uáá“, Lososi- ruce připážené a tělo se vlní, vydávají šustící zvuky „ššššš“. Když se setkají dva hráči (popřípadě dvě skupiny) zastaví se, napočítají do tří a následně udělají jednu z postav. Pokud se treří do stejné postavy, připojí se k sobě a</p>	

	<p>dále se na postavě domlouvají společně a zůstávají spolu. Nakonec zůstane jedna skupina.</p> <p><i>Fax</i> (Naar, Slejška, Slejšková, 2003) Hráči jsou rozděleni do tří skupin. Každá skupina vytvoří řadu tak, že si sednou za sebe, aby viděli záda sedícího před ním. Poslední hráč obdrží zprávu napsanou na papíře, první hráč má prázdný papír a tužku. Poslední hráč píše vzkaz prstem na záda hráči před ním a ten jí stejným způsobem přeposílá. První si zprávy zapisuje.</p> <p><i>Scénka</i>- Sehrání předem dané situace, každá skupina si vylosuje situaci, kterou zahrají tak, aby to sledující skupina poznala.</p>	<p>Papíry Tužky Vzkazy</p> <p>Lístky s nadepsanými situacemi</p>
20.00-20.20	<p>Debriefing: <i>Živý obraz</i>- Skupiny mají za úkol sestavit ze svých těl obraz, který znázorní pocity členů při dnešních aktivitách.</p>	
20.20	Ukončení dne	

Úterý 14.4.

Čas	Program	Pomůcky
17.00-17.40	<p>Rozvoj týmové spolupráce: Rozehřívací hra- <i>Get the point</i> (Frank, 2001) Utvoří se kruh, každý dá před sebe pravou ruku dlaní nahoru. Poté všichni dají levý ukazováček do dlaně souseda po levé straně. Na výzvu „ted“ se všichni snaží chytit ukazováček soupeře, ale nenechat si chytit svůj prst.</p> <p><i>Tyčka</i> (Naar, Slejška, Slejšková, 2003) Úvod- Při předešlé aktivitě jste si procvičili vaše ukazováčky. Nyní si zkusíme, jestli pomocí ukazováčků budete schopni zkrotit tuto kosmickou tyčku. Utvoříme dvě řady stojící čelem k sobě. Každý dá ruce před sebe a natáhne ukazováčky. Ukazováčky všech jsou v jedné řadě, položíme na vesmírnou tyčku. Úkolem je tyčku srovnat do roviny.</p> <p><i>Býčí kruh</i> (Naar, Slejška, Slejšková, 2003) Zarámování- na vaší lodi se objevila</p>	<p>Tyčka od stanu</p> <p>Provázky cca 2 metry dlouhé</p>

	<p>nebezpečná bomba, vaším úkolem je bombu zneškodnit následujícím způsobem...</p> <p>Na každém posilovacím kroužku je navázáno pět provázků, pro každého hráče jeden. Na posilovací kruh posadíme míček, který skupiny musí přenést po určité trase do cíle, kde bude bomba zneškodněna. Skupinu rozdělíme do tří družstev.</p>	<p>3 posilovací kruhy 3 tenisáky</p>
17.40-17.50	<p>Debriefing:</p> <p>Probíhá formou škály- palec nahoru (nejlepší), palec dolů (nejhorší), na konci je ponechán prostor pro případné postřehy, dodatky.</p> <p>Otázky: Spolupracovalo vaše družstvo jako celek? Jak jste se cítili vy sami při této činnosti? Chtěl byste někdo něco ještě sdělit o průběhu aktivity, vašich pocitech apod.?</p>	
17.50-18.10	<p><i>Zadání společného úkolu-</i> Společný úkol spočívá v přípravě a předvedení vystoupení na závěrečném večírku. Podle domluvy budou pořízeny potřebné materiály.</p>	
18.10	Ukončení dne	

Středa 15.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.30-20.00	<p>Rozvoj týmové spolupráce:</p> <p><i>Lávová řeka</i> (Naar, Slejška, Slejšková, 2003) Zarámování: Na vaši loď se přihnala děsivá bouře a vás z paluby vyplavily silné vlny. Naštěstí jste se každý stihl chytit těchto záchranných destiček, pomocí nichž se můžete dostat zpátky na vaši loď.</p> <p>Pravidla jsou taková, že se nikdo nesmí dotknout země, destičky se mohou přemisťovat pouze vzduchem- nesmí se šoupat po zemi, na jedné destičce může stát libovolný počet hráčů, pokud někde zůstane destička samotná, sebere jí vlna. Všichni se musí dostat na loď, místo označené lanem.</p>	<p>Čtverce z kartonu lano</p>
20.00-20.15	<p>Debriefing:</p> <p>Otázky: Jak jste postupovali při prvním pokusu? Proč se druhý pokus zdařil o mnoho lépe?</p>	
20.15-20.40	Prostor pro řešení společného úkolu	
20.40	Ukončení dne	

Čtvrtek 16.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.00-19.45	<i>Práce na společném úkolu-</i> rozdělení úkolů a rolí, vymýšlení průběhu představení	
19.45	Ukončení dne	

Neděle 19.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.00-19.45	<i>Práce na společném úkolu-</i> výběr a úprava kostýmů	
19.45	Ukončení dne	

Pondělí 20.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.00-20.00	<i>Práce na společném úkolu-</i> generální zkouška s hudbou	Notebook+reproduktory
20.00	Ukončení dne, úklid klubovny	

Středa 22.4.

Čas	Program	Pomůcky
17.30-18.30	<i>Oslava návratu z plavby</i> Do vyzdobené klubovny je po dohodě se skupinou pozváno obecnstvo, (kamarádi, děti z druhé budovy dětského domova, vychovatele...) V místnosti hraje hudba (podle výběru skupiny), je zde připraveno občerstvení. <i>Splnění úkolu-</i> Představení připravené skupinou dětí	Konfety, balónky Uvítací nápis „Vítejte zpět!“ Notebook+reproduktory Občerstvení (limonády, brambůrky, chlebičky)
18.30-20.00	<i>Volná zábava s muzikou</i> <i>Překvapení-</i> taneční představení street dance, vystoupí profesionální tanečník	
20.00	Ukončení dne, úklid klubovny	

Čtvrtek 23.4.

Čas	Program	Pomůcky
19.00-19.30	Debriefing společného úkolu Otázky: Jak probíhalo zvolení tématu? Shodli jste se všichni na tématu bez problémů? Jak probíhala příprava vystoupení? Jste spokojeni se svým výkonem?	
19.30-20.00	Reflexe celého programu: Přiřazování	Plyšová zvířátka

	k plyšovým zvířátkům- děti mají za úkol přiřadit nějaké zvířátko k celému programu a vysvětlí, v čem vidí souvislost.	
20.00-20.30	<i>Prezentace fotografií a ukončení programu</i> Prohlédnutí fotografií z průběhu celého programu, závěrečná řeč a udělení malých odměn.	Notebook Odměny

3.2. Analýza vztahů ve skupině

3.2.1 Použité metody výzkumu

Dotazník

Dotazník patří mezi kvantitativní výzkumné metody. Jedná se o způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Jedná se o nejfrekventovanější metodu pro zjišťování údajů. Dotazník je určen především pro hromadné získávání údajů a je považován za velmi ekonomický výzkumný nástroj (Gavora, 1996, s. 53).

Gavora (1996, s. 53) uvádí čtyři základní pojmy v dotazníkové metodě:

- **Respondent**- osoba, která dotazník vyplňuje
- **Otázky**- jednotlivé prvky dotazníku
- **Položky**- používá se pokud výrok má oznamovací formu
- **Administrace**- zadávání dotazníku

Při sestavování dotazníku je vhodné mít promyšlenou strukturu. Je nezbytné mít neustále na paměti hlavní cíl výzkumu. Dotazník se většinou skládá ze tří částí.

Vstupní část zahrnuje hlavičku (základní informace o instituci či autorech, kteří dotazník zadávají), dále vysvětluje cíle dotazníku. Nezbytnou součástí vstupní části jsou pokyny, jak dotazník vyplňovat.

Druhá část obsahuje vlastní otázky. Otázky by měly být sestaveny strategicky. Na začátku by měly být otázky méně náročné, uprostřed složitější a na konci této části by měly být umístěny otázky důvěrnější a otázky faktografické.

Konečná část dotazníku bývá věnována poděkování respondentovi za spolupráci (Gavora, 1996 s. 54).

Pro analýzu vztahů mezi dětmi v dětském domově byly sestaveny dva dotazníky. Jeden dotazník byl určen pro vychovatele pracující v dětském domově (viz Příloha č. 1), pomocí druhého dotazníku byly od dětí zjištěny informace, které se staly podkladem pro sociometrické šetření (viz Příloha č. 2).

Dotazníky obsahovaly tyto typy otázek či položek:

- **Uzavřené (dichotomické)**- respondent má za úkol označit jednu ze dvou možností: ANO či NE
- **Otevřené**- respondent může při otevřených otázkách volně formulovat odpověď podle svého rozhodnutí.
- **Škálované**- škála poskytuje odstupňované hodnocení jevu. Respondent vybírá podle stanovené škály číslo, které souhlasí s jeho tvrzením.

Dotazování dětí probíhalo individuální formou, přičemž písemné dotazování bylo doplněno ústním výkladem a krátkým rozhovorem. Informace od malých dětí byly získávány pouze ústně. Při rozhovoru byly děti vyzvány, aby stručně popsali, jak vnímají vztahy mezi dětmi v domově.

Sociometrické šetření

Sociometrie představuje soubor kvantitativních postupů při analýze a poznávání vztahů, struktury a dynamiky převážně malých skupin na základě socioemočních preferencí (volby sympatie a antipatie) mezi jednotlivými členy skupiny (i mimo ni). Pomocí metody dotazování (ústní či psanou formou), ale i pozorováním se zaznamenávají a kategorizují vzájemné volby a z nich se usuzují hierarchické strukturní a dynamické souvislosti a vztahy ve skupině (Geist, 1992, s. 437).

Základní formou pro zpracování dat obdržených dotazovací metodou, je konstrukce sociometrické matice (tabulky). Z matice může číst některé elementární

údaje o socioprefereční struktuře i pozici jednotlivých individuí, matice je předpokladem pro další vyhodnocovacích postupů (Petrušek, 1969, s. 159)

Sociometrický dotazník pro analýzu vztahů ve skupině dětí v dětském domově byl sestaven podle pravidel, které formuloval Moreno (1953):

- Musí být vymezeny hranice skupiny, v níž se test provádí.
- Počet výběrů, které dotazovaná osoba může učinit, má být neomezený.
- Individua mají být požádána, aby provedla výběr a odmítnutí podle specifikovaného kritéria nebo myšlené aktivity.
- Výsledky aktivity mají být použity k rekonstruování skupiny.
- Výběry mají být provedeny tak, aby se o nich ostatní nedozvěděli.
- Otázky mají být kladeny srozumitelně (Petrušek, 1969, s. 110).

Skupina byla jasně vymezena na skupinu dětí žijících v budově dětského domova. Dotazovaný mohl vybírat libovolný počet členů ze skupiny, pouze doplňující byl omezený výběr jednoho člena z vybraných preferovaných a nepreferovaných členů. Pro výběr nebo odmítnutí byla vybrána nereálná situace (dobrodružná plavba), která souvisí s tématem projektu. Získávání informací probíhalo individuální formou a dotazovaným bylo sděleno, že se jejich odpovědi ostatní členové nedozvědí. Otázky byly jasně položeny a doplněny ústním výkladem. Výsledky sociometrického šetření byly použity pro sestavování vhodných skupin při aktivitách programu.

Pozorování

Pozorování je metoda, při které je sledována činnost lidí, záznam nebo popis této činnosti a její hodnocení. Předmětem pozorování jsou osoby, dále také předměty, se kterými tyto osoby pracují, i prostředí, ve kterém se činnost uskutečňuje (Gavora, 1996, s. 16).

Během programu probíhalo nestrukturované pozorování, které spočívá v tom, že nejsou předem stanoveny pozorovací systémy, škály nebo jiné nástroje (jako je tomu

u strukturovaného pozorování). Jsou určeny jen konkrétní události, jevy a osoby, které se mají pozorovat (Gavora, 1996, s. 16).

Pozorování probíhalo během celého programu, písemné záznamy z pozorování se staly podkladem pro popis průběhu programu a vývoje skupiny.

3.2.2 Prezentace výsledků

Dotazník pro vychovatele dětského domova (viz Příloha č. 1)

Dotazník vyplnilo celkem 6 vychovatelů, kteří pracují v dětském domově různě dlouhou dobu. Během zpracovávání dotazníků však nebyla zjištěna žádná souvislost mezi délkou vykonávání profese a odpověďmi respondentů.

Otázka č. 2. Myslíte si, že mezi dětmi převládají harmonické vztahy?

S tímto tvrzením čtyři respondenti spíše nesouhlasili, jeden respondent spíše souhlasil a jeden uvedl neutrální odpověď- ani ano ani ne. Průměrná hodnota na škále ukazuje číslo 3,5, většina respondentů se tedy shoduje na tom, že harmonické vztahy mezi dětmi spíše nepřevládají (viz. Tabulka č. 1).

Respondent	1	2	3	4	5	6	Průměr
Odpověď	3	2	4	4	4	4	3,5

Tabulka č. 1

Otázka č. 3. Děti dokážou spolupracovat při společných aktivitách.

Celkem čtyři respondenti spíše souhlasili s tvrzením, dva respondenti uvedli neutrální odpověď. Z průměru 2,33 můžeme odvodit, že podle respondentů je kolektiv dětí spíše schopen spolupráce (viz Tabulka č. 2).

Respondent	1	2	3	4	5	6	Průměr
Odpověď	3	2	2	3	2	2	2,33

Tabulka č. 2

Otázka č. 4. Děti jsou schopny si navzájem pomáhat.

Čtyři respondenti spíše souhlasili s tvrzením, jeden respondent naprosto souhlasil a jeden spíše nesouhlasil. Průměr 2,17 naznačuje, že podle respondentů si jsou děti spíše schopny pomáhat (viz. Tabulka č. 3).

Respondent	1	2	3	4	5	6	Průměr
Odpověď	4	2	1	2	2	2	2,17

Tabulka č. 3

Otázka č. 5. Myslíte si, že se děvčata a chlapci k sobě chovají ohleduplně?

Dva respondenti odpověděli, že spíše souhlasí, dva respondenti uvedli neutrální odpověď, jeden respondent spíše nesouhlasil a jeden respondent naprosto s tvrzením nesouhlasil. Podle respondentů se děvčata a chlapci k sobě spíše nechovají ohleduplně. Ukazuje tak průměr 3,17 (viz. Tabulka č. 4).

Respondent	1	2	3	4	5	6	Průměr
Odpověď	5	2	3	3	2	4	3,17

Tabulka č. 4

Otázka č. 6. Myslíte si, že se starší děti chovají ohleduplně k mladším dětem?

Celkem pět respondentů uvedlo, že s tvrzením spíše nesouhlasí a jeden respondent naprosto nesouhlasil. Průměr 4,17 ukazuje, že podle respondentů se starší děti nechovají ohleduplně k mladším dětem (viz. Tabulka č. 5).

Respondent	1	2	3	4	5	6	Průměr
Odpověď	5	4	4	4	4	4	4,17

Tabulka č. 5

Otázka č. 7. Vypozoroval/a nějaké potíže ve vztazích mezi dětmi? Ano/Ne

Všech šest respondentů odpovědělo, že vypozorovali potíže ve vztazích mezi dětmi.

Otázka č. 8. Pokud ano, o jaké potíže se nejčastěji jedná?

Respondenti uvedli následující potíže: Vulgarita, ubližování, fyzická agresivita, šikana, starší chlapci nejsou trpěliví vůči malým chlapcům (až agrese), špatné

nevyrovnané vztahy- kopírování rodiny, věkové rozdíly, závist, dávání viny vychovatelům za to, že jsou v dětském domově.

Čtyři respondenti uvedli potíže, které se dají zahrnout pod fyzické násilí, dva z těchto respondentů spojují fyzické násilí s šikanováním mladších chlapců staršími chlapci. Zbylí dva respondenti spatřují potíže ve špatných vztazích (z důvodů kopírování rodiny, věkových rozdílů, závisti).

Otázka č. 9. Myslíte si, že může program s aktivitami zaměřenými na posílení vztahů mezi dětmi pomoci při jejich zlepšení? Ano/Ne

Celkem pět respondentů uvedlo, že program může napomoci zlepšení vztahů mezi dětmi. Pouze jeden respondent uvedl, že program nepomůže zlepšit vztahy mezi dětmi.

Rozhovor s dětmi

Rozhovor s dětmi probíhal individuální formou po vyplnění sociometrického dotazníku. Dětem byla položena otázka: „Jaké jsou podle tebe vztahy ve vaší skupině?“. Děti měly za úkol stručně na tuto otázku odpovědět. Opakující se odpovědi dětí byly zařazeny do tří kategorií:

- Fyzické násilí- odpovědi patřící pod tuto kategorii byly zaznamenány 10x
- Hádky- odpovědi v této kategorii se opakovaly 8x
- Dříve lepší parta- odpovědi tohoto typu se objevily 3x

Následující odpovědi byly zaznamenány 1x- falešnost, lakomost, náladovost, pomlouvání, roztrhaná parta, využívání.

Podle odpovědí je patrné, že se ve vztazích mezi dětmi objevují potíže a děti si jsou této skutečnosti vědomy. Nejvíce dětí spatřuje potíže ve fyzickém násilí a v hádkách.

Z výsledků dotazníků pro vychovatele a rozhovorů s dětmi je možné usoudit, že vychovatelé i děti mají podobný názor na vztahy mezi dětmi. U obou skupin se

v dopovědích nejvíce opakovalo fyzické násilí. Nutno podotknout, že pod slovním spojením fyzické násilí si lze představit různý stupeň závažnosti. Z výpovědí vyplývá, že se nejedná o závažné ubližování na zdraví, avšak i mírné projevy fyzického násilí nelze opomíjet a zlehčovat.

Sociometrické šetření (viz Příloha č. 3)

Neuspořádaná matice

Neuspořádaná matice podává přehled o tom, kdo získal nejvíce kladných a záporných hlasů. Jedinec pod číslem 3 obdržel sedm záporných hlasů a jeden kladný hlas od dotazovaných dětí. Podle této volby je jedinec č. 3 nejméně oblíbeným členem ve skupině. Jedinec pod číslem 15 obdržel kladných hlasů devět a pouze jeden záporný hlas. Podle této volby je jedinec č. 15 nejoblíbenějším členem skupiny. Druhým nejoblíbenějším členem je jedinec č. 1, který získal osm kladných a dva záporné hlasy. Celkem všichni dotazovaní udělili 65 kladných hlasů a 39 záporných hlasů.

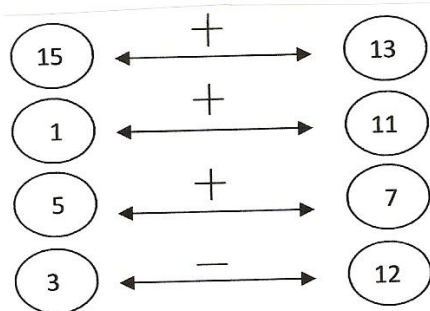
Kanonická matice

Podle kanonické matice, kde jsou zvýrazněny oboustranné kladné vazby, je možné odvodit, že ve skupině existuje jedna větší podskupina, jeden uzavřený pár a jedna menší podskupina. S větší podskupinou sympatizuje jedinec pod číslem 10 a 11, ale jsou s ní spojeni pouze skrze vzájemnou vazbu s jedincem č. 1, ostatními členy jsou buď ignorováni, nebo odmítáni. Základ pro menší podskupinu tvoří jedinec č. 6, který má oboustranné kladné vazby s jedinci č. 3 a 8. Uzavřený pár je buď ignorován, nebo odmítán členy, které sami kladně volil, nebo ignoruje či odmítá členy, kteří je kladně volili. Z matice je patrné, že skupina není jednotná.

Omezený výběr

Z omezeného výběru byly zjištěny oboustranné vazby, které se dají pokládat za nejsilnější vzájemné vazby. Byly zjištěny tři kladné vzájemné vazby a jedna vzájemná negativní vazba (viz obr. č. 1).

Obr. č. 1

Podle omezeného výběru bylo opět zaznamenáno nejvíce záporných hlasů (6 záporných hlasů) u jedince pod číslem 3. Jedinec č. 15 obdržel nejvíce kladných hlasů (3 kladné hlasy), proto zůstává nejoblíbenějším členem skupiny, avšak stejný počet kladných hlasů obdržel také jedinec č. 13. Je možné, že tyto dva jedinci jsou ve skupině nejdůvěryhodnějšími členy.

Rozdělování do menších skupin podle sociometrického šetření

Protože je skupina velmi heterogenní a vztahy mezi dětmi komplikované, bylo zvoleno řízené dělení skupiny. Při aktivitách vyžadujících spolupráci bylo využito sociometrického šetření pro sestavení menších podskupin. Podskupiny byly sestavovány tak, aby každý měl ve své podskupině alespoň jednoho preferovaného člena, aby se nedostal do podskupiny, kde převažují členové, kterým dal záporný hlas. Dalším kritériem bylo rovnoměrné rozdělení malých dětí. Bylo navrženo několik variant, aby se členové v podskupinách prostřídali.

Tabulka č. 6- varianta 1

1.	Tomáš, Patrik, Růžena, Diana, Dominik, Pepa, David, Zdena
2.	Vlasta, Radek, Lenka, Pavel, Honzík, Vláďa, Honza

Tabulka č. 7- varianta 2

1.	Tomáš, Vlasta, Lenka, Honza, Zdena, Vláďa, Pavel, Honzík
2.	Růžena, David, Dominik, Patrik, Radek, Diana, Pepa

Tabulka č. 8- varianta 3

1.	Lenka, Růžena, David, Vlád'a, Honza, Honzík, Pavel
2.	Patrik, Dominik, Pepa, Radek, Tomáš, Diana, Zdena, Vlasta

Tabulka č. 9- varianta4

1.	Tomáš, Lenka, Pavel, Patrik, Honzík
2.	Vlasta, Radek, Diana, Dominik, David
3.	Růžena, Honza, Zdena, Pepa, Vlád'a

3.3 Popis průběhu programu

30.3. Pondělí

Kvůli malému počtu dětí bylo úvodní seznámení s programem odloženo. Probíhala práce se skupinou sedmi dětí. Děti měly za úkol vytvořit loď pro společnou plavbu.

Tvorba lodě- Aktivitu se zúčastnily čtyři malé děti a tři děti starší. Činnost probíhala poměrně v poklidu, všichni se plně zapojili. Malé děti byly do činnosti zabrány natolik, že musela být ukončena, aby na lodi zbylo místo i pro podpisy a kresby dětí, které se tvorby lodi neúčastnily. Během aktivity proběhlo mezi malými dětmi pár drobných konfliktů při výměnách barevných fixů, ale většinou se vše záhy vyřešilo. Loď byla umístěna na zeď v jídelně.

Program byl ukončen předčasně kvůli malému počtu dětí.

31.3. Úterý

Opět malý počet dětí narušil chod programu. Byly zařazeny rozechřívající aktivity, které nebyly původně na programu. Zahajování programu se přesunulo na dobu po večeři a po splnění povinností.

1.4. Středa

Skupina dětí se sešla v jídelně značně rozjívená. Bylo zaznamenáno provokativní chování ze strany starších chlapců vůči malým chlapcům. Přes značné potíže se podařilo skupinu utiшит a zahájit program. Chyběly dvě děti kvůli tanečnímu vystoupení. Tento den proběhlo zahájení programu.

Seznámení s programem- Představení loď pro společnou plavbu, děti samy našly význam dané symboliky. Zbylé děti se na loď podepsaly. Před loď byly nalepeny ostrovy, dětem bylo vysvětleno, v čem ostrovy spočívají, co je na cestě čeká. Každý obdržel palubní lístek a byl přivítán na palubě.

Seznamovací hry- Hru *Sousedé* (Neighbors) pochopily všechny děti, jen pro malé chlapce bylo obtížné vymýšlet otázky. Starší děti však malým dětem některé otázky pošeptaly, a tak hra neztrácela na akčnosti. Nepříjemný moment nastal, když jeden ze starších chlapců položil otázku týkající se jedince, který podle sociometrického šetření obdržel nejvíce záporných hlasů. Otázka měla zjistit, kdo nemá dotyčného rád. Proto bylo stanoveno pravidlo, že otázky tohoto typu již nebudou pokládány.

Při *párových aktivitách* se vyskytl problém při tvoření dvojic. První kolo proběhlo v pořádku, ale při změně dvojic začal rozruch. Malí chlapci nechtěli být ve dvojici s některými staršími chlapci, kteří hned využili situace k dalšímu provokování. Některé páry byly proto vyměněny. Bylo zdůrazněno, že se po každé aktivitě vždy páry vymění, že dvojice jsou jen dočasné. Poté se problémy zmírnily.

2.4. Čtvrtek

Skupina dětí se sešla opět rozjívená, kvůli pozdnímu začátku se neúčastnily malé děti. Celkem chybělo pět dětí.

Sestavení dohody vzájemného respektování- Aktivita vyžaduje soustředění a aktivní zapojení. Většina dětí však po chvíli přestala tyto podmínky splňovat, proto byla aktivita předčasně ukončena a všichni byli vyzváni, aby se do příštího dne pokusili nad pravidly zamyslet. Byla zařazena pohyblivější hra- *Rozřazovací hra*. Této aktivitě se již všichni účastnili.

Prohloubení seznámení- Při aktivitě *hledání společného a rozdílného* byla skupina dětí rozdělena podle sociometrického šetření na dvě družstva. Přibližně po čtvrt hodině měly obě skupiny vymyšlené společné znaky, najít rozdílné znaky však bylo pro obě skupiny mnohem těžší. Nepodařilo se ani jedné skupině nalézt rozdílný znak, prezentovány proto byly jen společné znaky. Obě skupiny se sešly v názorech, že všichni rádi poslouchají hudbu, rádi tancují, všichni kouří, mají sourozence (někdo vlastní, někdo nevlastní), rádi pracují na počítači.

Debriefing- Na závěr debaty byla položena otázka: „Proč bylo lehčí nalézt společné znaky?“. Jedna z dívek odpověděla, že je to proto, že všichni žijí spolu v jednom baráku a dělají skoro ty samé věci. Další chlapec přidal, že se všichni navzájem ovlivňují, proto mají víc společného než rozdílného.

Přestože se podařilo aktivitu realizovat, skupina byla po celou dobu jejího trvání nesoustředěná, nebyla schopna rozvinout diskusi.

3.4. Pátek

Oproti předchozím dnům se skupina sešla poměrně v poklidu, přibližně čtyři členové se zapojili do svolávání skupiny. Největší vliv na svolání i vedení skupiny byl zpozorován u chlapce, který byl v sociometrickém šetření zvolen nejpreferovanějším členem skupiny. Objevovaly se potíže převážně se zapojením do aktivity a u malých chlapců, kteří nedokázali udržet pozornost po celý průběh sestavování dohody. Některé děti odjely na víkend mimo dětský domov, celkem se neúčastnily tři děti.

Dohoda o vzájemném respektování- Aktivně se zapojovala necelá polovina skupiny, ostatní na výzvu občas doplnili nějaký názor nebo odpověděli, že podstatné již bylo řečeno. Při stanovení skupinových cílů byly zaznamenány následující cíle, jak by skupina měla fungovat- přátelství, dodržování tajemství, nepomlouvání se navzájem, upřímnost, dokončit začaté záležitosti, méně hádek, méně rvaček.

Při rozboru pravidla Bud' tady se rozvedla diskuse o tom, že program zasahuje do osobního volna dětí (starší děti mohou být venku až do devíti hodin). Bylo navrženo, aby se děti dohodly na čase, který by všem více vyhovoval. Nakonec však bylo zjištěno, že čas po večeři a povinnostech je nejvhodnější. Pravidlo Hraj fér si děti nejprve vysvětlovaly v rámci her, později se pravidlo převedlo i do společného

života. Děti opět zmínily dodržování tajemství, dále upřímnost a nelhat si navzájem. Při rozboru pravidla Pečuj o sebe i ostatní bylo zaznamenáno- ohleduplnost, nehledět jen na sebe, ale dávat na sebe pozor, bezpečnost.

6.4. Pondělí

Skupina se začala scházet v klubovně, dlouho se čekalo na zbylé děti. Na svolávání skupiny se podílely přibližně čtyři děti. Většina dětí byla rozjívená, přes značné potíže se podařilo skupinu svolat, utiřit a začít s programem. Dvě děti se programu neúčastnily.

Rozvoj důvěry- rozechřívající hra *Sedající kruh* byla pro děti zábavná, avšak zábavné na tom pro ně bylo hroucení kruhu. Hra musela být dvakrát přerušena a skupina zklidněna. Nakonec se podařilo alespoň na chvíli sedící kruh ustát.

Jurtový kruh se dětem také zcela nedařil, protože hru většina dětí brala za zábavu a nebyla schopna jí brát vážně. Hra byla ukončena předčasně a děti byly vyzvány, aby se při hrách soustředily a aby následující hru braly vážněji. Ani po opakované výzvě nedošlo ke změně. Při hře *Houpání* se po chvíli děti opět přestaly soustředit, některé děti se začaly provokovat a činit ostatním naschvály. Hry na důvěru byly ukončeny a následoval krátký debriefing formou zvedání rukou. Děti, které byly při hrách nejvíce nepozorné a průběh her nejvíce ztěžovaly, souhlasily s tvrzením, že skupina neměla žádné potíže s plněním úkolů. Naopak zbylé děti s tvrzením nesouhlasily. Přibližně tři děti sdělily „potížistům“, že to co v průběhu her předváděli, bylo nepříjemné a ne všichni to považovali za zábavu.

7.4. Úterý

Protože se předešlý den některé děti neúčastnily programu, byla skupina vyzvána, aby popsala, co se v pondělí dělo. Kvůli potížím, které se v pondělí vyskytly, bylo připomenuto pravidlo Pečuj o sebe i ostatní a důležitost bezpečného prostředí pro všechny. Malé děti se tento den neúčastnily dalších aktivit kvůli prodlouženému začátku. Dvě další děti se neúčastnily kvůli doučování.

Navození soustředěné atmosféry a zklidnění skupiny se podařilo pomocí aktivity *Děšť*. Následoval *Jurtový kruh*, při kterém byl zaznamenán výrazný pokrok. Po této

aktivitě přišly některé děti s návrhem, jestli by bylo možné hrát nějaké scénky. Do programu tedy byla zařazena *pantomima*. Skupina byla rozdělena podle sociometrického šetření na dvě podskupiny. Tématem pro pantomimu byla situace či zážitek, který se nedávno stal někomu ze skupiny (popřípadě více členům skupiny). Jedna podskupina předvedla situaci ze školy, při psaní testu, druhá podskupina předvedla filmový večírek u televize.

Při debriefingu formou mluvícího kamene všichni odpovídající hodnotili spolupráci skupiny kladně. Byl zaznamenán výrok, že kdyby tu byly malé děti, bylo by to stejné jako v pondělí apod. Je zřejmé, že práce s celou skupinou je mnohem náročnější, ale cílovou skupinou projektu jsou všechny děti bez rozdílu věku.

8.4. Středa

Po dohodě se začátek tohoto dne přesunul na dřívější dobu (17 hod.). Za některými dětmi přišli kamarádi na návštěvu, a tak se připojili do činnosti. Mezi dětmi panovala uvolněná atmosféra kvůli začínajícím velikonočním prázdninám. Slunečné počasí umožnilo realizovat aktivity na zahradě. Čtyři děti odjely na prázdniny mimo dětský domov.

Rozehřívající hru *Gordický uzel* většina dětí znala, ale i tak se u ní děti bavily. S menší dopomocí děti zvládly i náročnější propletení.

Rozvoj důvěry- Kvůli lepším prostorovým podmínkám byl ještě jednou zopakován *Yurtový kruh*, který si vyzkoušely i malé děti. Aktivita se zdařila. Při *pádu ve dvojicích či trojicích* nejdříve nastaly obavy, protože některé dvojice byly váhově nevyrovnané, ale děti se různě prostřídaly a každý si vyzkoušel roli padajícího i chytajícího. Tato aktivita se stala jakousi přípravnou fází pro aktivitu *Padání v kruhu*. V této aktivitě se již vyskytlo pár potíží se soustředěním. Dětem muselo být několikrát připomenuto, aby se naprosto soustředily pouze na činnost. Aktivita se nakonec zdařila a každý, kdo chtěl, si padání v kruhu vyzkoušel. Následovala *Ulička důvěry*, která proběhla bez potíží.

Debriefing probíhal formou *pomyslných území*. Do prvního území, které značilo pocit naprostého bezpečí a pohody, se umístila většina dětí. Pouze tři dívky a jeden chlapec se umístili do území, které značilo pocity mírného vzrušení. Nikdo se nepostavil do území představující pocity nejistoty, strachu. Jedna z dívek přiznala, že

kdyby se tyto aktivity odehrávaly v předešlých dnech, tak by se neodvážila podstoupit např. pád v kruhu. Kvůli dobré atmosféře však vyzkoušela vše.

13.4. Pondělí

Přibližně polovina dětí se podílela na svolání skupiny. Skupina se sešla poměrně za krátkou dobu. Ze začátku byla skupina trochu rozjívená, ale bez větších komplikací se všichni utišili a program mohl začít. Programu se neúčastnilo jedno dítě.

Rozehřívající hra *Martani, politici, tygři, lososi* měla převážně u všech dětí úspěch, jen pár starších chlapců zprvu vykazovalo malou iniciativu. Poté, když se k nim připojil někdo jiný, iniciativa vzrostla. Někteří malí chlapci zcela neporozuměli pravidlům, ale i tak se zapojovali a nenarušovali chod aktivity.

Rozvoj spolupráce a komunikace- Pro hru *Fax* byly utvořeny tři menší skupiny. Jedna skupina se skládala z malých chlapců, protože ti měli jednodušší zadání. Ostatní dvě skupiny byly rozděleny pomocí sociometrického šetření. U jedné skupiny se projevilo neférové jednání, proto musela být více kontrolována. Druhá skupina fungovala velice dobře, přestože však splnila úkol později, byla vyhlášena čestným vítězem. Malí chlapci pracovali klidně a úkol splnili. Následovala aktivita v kruhu- *pantomimické vyjádření pocitů*. O předvádění byl veliký zájem, všichni ostatní hádali. Aktivita měla úspěch. Po procvičení neverbální komunikace následovala aktivita, která spočívala v *nacvičení scénky na zadané téma*. Byly utvořeny dvě skupiny. Jedna si vylosovala téma „Trapná situace v restauraci“, druhá skupina si vylosovala téma „V kině vypnuli proud“. Do hraní se zapojili všechny děti, dokonce i malé děti dostaly poměrně důležité role. Obě skupiny se na konci odměnily potleskem.

Debriefing- *Živé obrazy*- vzhledem k nedostatku času měly skupiny málo času na přípravu, ale i tak se podařilo ztvárnit hlavní pocity při práci ve skupině. Jedna skupina vyjadřovala úsměvem spokojenost, v druhé skupině kromě úsměvných tváří vyjádřila jedna dívka gesto naštvání na jednoho chlapce. Bylo vysvětleno, že jí při aktivitách neustále něčím provokoval. Nakonec prý ale nešlo o nic závažného.

14.4. Úterý

Po dohodě byl začátek posunut na 17hod. Děti se sešli různě naladěni. Některé děti měly dobrou náladu, někteří ze starších chlapců působili podrážděně. Čtyři děti se neúčastnily kvůli zájmovým kroužkům, jeden z chlapců se neúčastnil aktivit kvůli zranění, ale dění sledoval.

Rozehřívající hra *Get the Point* (získej bod), měla úspěch u většiny dětí, jeden ze starších chlapců však po prvním kole pronesl, že ho to nebaví, někteří další chlapci působili také znuděně. Po pár dalších kolech byla aktivita ukončena.

Řešení společného problému- Hra *Tyčka* byla zřejmě pro skupinu až moc těžkým úkolem. Při prvním pokusu se začalo objevovat první obviňování, že ostatní dělají hlouposti. Bylo zdůrazněno, že je to úkol velmi náročný a nikdo za nezdar nemůže. Při druhém pokusu se někteří chlapci snažily tyčku zkrotit nepovolenými způsoby. Jednoho z chlapců naštvála aktivita natolik, že na chvíli odešel, po chvíli se však vrátil. Třetí pokus už skupině vyšel lépe, ale nakonec se tyčku nepodařilo zcela vyrovnat.

Hru *Býčí kruhy* některé děti znaly z kurzů, kterých se již účastnily. Byly vytvořeny dvě skupiny po pěti dětech. Chlapec, který na chvíli odešel z předešlé hry, nejprve namítal, že je tato hra dětinská a stranil se. Když dostal na výběr, jestli chce hrát či ne, rozhodl se hru absolvovat. Hru zvládly obě skupiny výborně. Nakonec po zdárném výkonu bylo vidět na všech dětech (včetně chlapců v úvodu znuděných), že jsou s výkonem spokojeni a celkem se atmosféra zklidnila.

Debriefing- *Palcování*- Výkon skupiny při hře *Tyčka* ohodnotila většina dětí jako průměrný (neutrální), pár dětí hodnotilo výkon spíše jako horší a pár dětí spíše jako lepší. Podle dětí by pomohla zlepšit výkon větší trpělivost a lepší nálada některých členů. Výkon skupiny při hře *Býčí kruhy* hodnotily všechny děti jako výborný. Většina dětí nakonec ukázala, že se při dnešních aktivitách dobře bavila, pár chlapců ukázalo průměrné hodnocení. Nikdo neukázal horší hodnocení.

Zadání společného úkolu- Po vysvětlení záměru byly děti vyzvány, aby zapřemýšlely nad tím, co by mohly předvést. Nejprve se projevovaly rozpaky, po chvíli padly první návrhy, že by pár dětí zatančilo, někdo by zahrál na hudební nástroj. Jednu dívku napadlo předvést něco s kostýmy. Několik starších chlapců se

vyjádřilo, že nic předvádět nechtějí. Děti dostaly za úkol do příštího dne o představení popřemýšlet.

15.4. Středa

Kvůli pozdnímu začátku se neúčastnily malé děti. Skupina se bez větších potíží svolala. Během programu chybělo pět dětí.

Řešení společného problému- *Lávová řeka*- První pokus se skupině nezdařil. Skupina se rozdělila do párů či trojic, přibližně polovina členů nedosáhla cíle. Někteří však přišli na způsob, který je dopravil do konce. Skupina dostala další šanci a výsledek byl výrazně lepší. Od celé skupiny se odtrhl již jen jeden pár, ostatní zvolili osvědčený způsob a spolupracovali. Održený pár si uemanul, že to zvládne sám. Spolupracující skupina se však dostala do cíle o poznání dříve a s mnohem menší námahou. Tento výsledek byl hned po aktivitě využit pro debriefing. Skupina se shodla, že víc hlav víc ví, že když si lidé pomáhají, jde vše jednodušeji.

Práce na společném úkolu- Děti ještě stále nebyly rozhodnuty, co zvolí za vystoupení. Většina se přikláněla k vystoupení s kostýmy formou módní přehlídky. Dětem byl ještě ponechán čas do příštího dne.

16.4. Čtvrtek

Vzhledem k blížícímu se závěrečnému večírku byly některé původně plánované aktivity vynechány. Aktivity však dříve nešly zařadit, protože skupina působila ještě nevyzrálé na to, aby byla schopna řešit těžší společný problém. Činnost byla zaměřena na splnění společného úkolu. Programu se neúčastnily tři děti.

Práce na společném úkolu- Byla odsouhlasena módní přehlídka s kostýmy. Skupina nebyla zatím schopna pracovat samostatně bez vedení. Proto bylo navrženo, aby se rozdaly role a úkoly pro každého. Při debatě byly zmíněny potřebné role a úkoly: výroba pozvánek, obstarání hudby, obstarání kostýmů (byla nabídnuta pomoc), uvádění představení, modelky a modelové. K jednotlivým rolím či úkolům se přihlásili vždy někteří jedinci, všechny role a úkoly byly zadány.

19.4. Neděle

Přestože skupina slíbila, že se chopí zadaných úkolů, nikdo tak neučinil. Slíbily však, že do příštího dne bude vše připraveno. Dvě děti se programu neúčastnily.

Pro obstarání kostýmů byla nabídnuta pomoc. Dětem bylo poskytnuto staré oblečení z osobních zdrojů (původně určených pro divadelní účely). Z tohoto starého oblečení děti začaly kostýmy sestavovat, upravovat a rozdělovat pro všechny. Zkoušení různých variant a vymýšlení kostýmů děti velmi bavilo. Ze začátku se někteří chlapci nechtěli zapojit, ale po chvíli je atmosféra strhla. Starší chlapci byli nadšeni zejména z dámských převleků. Každý si prozatím zvolil kostým a ponechal si jej do dalšího dne u sebe.

Jedna dívka se vyslovila, že se vystoupení nechce účastnit, protože nemá ráda tento druh zábavy. Proto jí bylo navrženo, že bude zajišťovat občerstvení během večírku. Dívka návrh přijala.

20.4. Pondělí

Skupina se svolala sama, svolávání sice trvalo delší dobu, ale podařilo se. Neúčastnilo se jedno dítě.

Děti tentokrát opravdu dodržely slib a pozvánky byly vyrobeny, hudba připravena. Probíhalo upravování kostýmů a vymýšlení průběhu. Byl zaznamenán zlom v řízení skupiny, která začala výrazně pracovat samostatněji a iniciativa se začala zvyšovat. Hlavní motivací zřejmě bylo to, že vystoupení uvidí jejich pozvaní kamarádi. Při nacvičování představení bylo zaznamenáno několik konfliktů mezi staršími a mladšími dětmi. Malé děti nechtěly poslouchat některé pokyny starších a tak padaly návrhy, aby malé děti nevystupovaly. Tyto návrhy však nebyly přijaty. Děti nacvičily průběh přehlídky i s hudbou. Uvaděči se však ještě dohodli, že si musí nacvičit nějaké povídání o kostýmech a modelech.

22.4. Středa

Zatímco se děti účastnily povinného sezení s panem ředitelem, byla ozdobena klubovna a připravena aparatura. Když sezení skončilo, pár chlapců ještě provedlo zkoušku hudby a dvě dívky pomohly paní kuchařce připravit chlebičky. Jeden ze

starších chlapců se večírku ani představení nechtěl účastnit z osobních důvodů. Celkem se neúčastnily dvě děti.

Večírek byl zahájen úvodní řečí, poté byli všichni vyzváni k občerstvení. Během občerstvovací pauzy probíhala příprava dětí na představení. Děti se převlékly do kostýmů a navzájem se namalovaly. Netradiční módní přehlídka se dětem velmi podařila, líbila se nejen divákům, ale také samotní účinkující se při ní značně bavili. Po představení byla vyhlášena opět občerstvovací pauza. Před závěrečným vystoupením profesionálního tanečníka, zatancovali ještě tři chlapci, kteří navštěvují taneční zájmový kroužek.

Závěrečný večírek byl pro zúčastněné děti příjemnou odměnou. Byly zaznamenány výroky některých dětí, že lepší překvapení nemohly čekat, že se náramně bavily apod.

23.4. Čtvrtek

Skupina se sešla poměrně rozjívená, zřejmě proto, že se všichni již těšili na prezentaci fotografií. Udržet všechny děti při debriefingu a závěrečné reflexi bylo obtížné. Neúčastnilo se jedno dítě.

Debriefing společného úkolu- Děti se shodly, že návrh na představení vymyslela jedna dívka a s tímto návrhem později všichni souhlasili. Největší potíže ve výběru tématu pro představení viděla tato dívka v tom, že se nejdřív někteří tvářili, že nic takového předvádět nebudou, ale nic jiného nevymysleli. Nakonec však ostatní souhlasili. S výkonem skupiny byly všechny děti spokojeny. Některé ze starších dětí dokonce sdělily, že i s malými dětmi se to dalo zvládnout. Chlapec, který se večírku neúčastnil, se vyjádřil, že ho jeho neúčast mrzela, ale bohužel měl vážný osobní důvod.

Závěrečná reflexe programu- Průběh celého programu jedna skupinka přiřadila ke krtečkovi. Jeden chlapec uvedl důvod, že krteček vše dotáhne až do konce, další chlapec pronesl, že krteček je nejlepší a nejšíkovnější. Druhá skupinka si vybrala plyšovou krávu, tento výběr jeden chlapec odůvodnil tím, že kráva pomáhá lidem a během programu byla pomoc důležitá. Jeden chlapec si vybral usměvavé hádč,

protože prý bylo veselo. Jedna dívka v závěru uvedla, že se před začátkem programu s některými dětmi hodně hádala, ale situace se zlepšila.

Následovalo ukončení programu závěrečnou řečí a promítání fotografií z průběhu programu. Děti na závěr dostaly malé dárečky.

3.5 Evaluace projektu

3.5.1 Použité metody pro evaluaci

Sociometrický dotazník (viz Příloha č. 2)

Sociometrický dotazník byl využit pro analýzu vztahů skupiny dětí na začátku projektu, na konci projektu byl tentýž dotazník použit pro porovnání počtu nepreferovaných členů, které děti volily před zahájením programu a po ukončení programu. Metoda byla využita pro vyhodnocení cíle C2.

Pozorování

Pro zjištění počtu dětí účastnících se projektu od zahájení až po ukončení projektu bylo použito metody pozorování. Bylo zaznamenáváno, kolik dětí v určitý den chybělo. Poznámky se staly podkladem pro vyhodnocení cíle C1. Pozorování bylo také využito při posuzování cíle C3, zdali se skupině podaří splnit společný úkol, a cíle C5, zdali bude skupina schopna vyjmenovat nejdůležitější pravidla vzájemného respektování pro správný chod skupiny.

Dotazník (viz Příloha č. 4)

Dotazník se škálou označující stupně přínosnosti programu byl použit pro vyhodnocení cíle C4, zdali minimálně 70% zúčastněných dětí ohodnotí program jako přínosný pro skupinu. Doplňující otázka v dotazníku byla zaměřena na konkrétní přínos, který respondent v programu spatřuje.

3.5.2 Vyhodnocení cílů

C1: Alespoň 70% z celkového počtu dětí se zúčastní projektu od začátku až do jeho ukončení.

Během pozorování bylo zjištěno, že je velmi obtížné nalézt vhodnou dobu pro setkávání celé skupiny. Je zde nutné brát v potaz, že děti mají po škole právo na osobní volno, většina dětí se věnuje zájmové činnosti a jedna dívka přebývá několik dní v týdnu na internátě. Začátek programu byl nastaven na dobu po večeři a po splnění povinností (kromě výjimek). Bohužel i tato doba se několikrát křížila např. se zájmovou činností dětí, a několikrát došlo k posunutí začátku kvůli povinnostem na pozdější dobu, kdy už malí chlapci měli na programu večerní hygienu.

Nebylo tedy možné zajistit, aby celých 70% dětí bylo přítomno každý den, kdy se program konal. Z tohoto hlediska se cíl nepovedlo naplnit. Při pozorování však nebylo zaznamenáno, že by se některé z dětí přestalo účastnit programu. Kromě dívky, která se účastnila pouze čtyř dnů programu, protože přes týden pobývá na internátě, ostatních 14 dětí se účastnilo programu s několika absencemi až do jeho ukončení.

Pro příště by bylo tento cíl vhodné formulovat spíše tak, že alespoň 70% dětí se bude účastnit programu průběžně až do jeho ukončení. Dále by bylo vhodné důkladněji promyslet dobu, která by umožnila všem dětem účastnit se programu každý den.

C2: Alespoň u poloviny zúčastněných dětí se v závěrečném sociometrickém testu objeví menší počet nepreferovaných členů.

Tabulka č. 10 ukazuje počet záporných voleb každého z dětí před zahájením programu a po jeho ukončení. Porovnání bylo provedeno celkem u 14 dětí, které se programu zúčastnily až do konce. Pomocí Wilxonova párového testu na hladině významnosti $p \leq 0.05$ byla naměřena hladina statistické významnosti $p \leq 0.03906$. Lze tedy říci, že po ukončení programu byl zjištěn statisticky významný rozdíl ve volbě nepreferovaných členů ve skupině dětí. Nutno však podotknout, že volby

respondentů mohou být ovlivněny i jinými situacemi, proto nelze konstatovat, že k takovému výsledku došlo pouze díky programu. Vliv programu na snížení počtu záporných voleb lze pouze předpokládat.

K poklesu počtu udělených záporných hlasů došlo u 7 dětí ze 14. Cíl C2 se tedy podařilo naplnit.

	Předtím	Potom
1	4	2
2	1	1
3	7	5
4	3	
5	1	1
6	3	1
7	5	2
8	1	1
9	4	3
10	1	2
11	2	2
12	3	1
13	4	4
14	3	2
15	1	2

Tabulka č. 10

C3: Skupině se podaří splnit společný úkol.

Splnění společného úkolu spočívalo v nacvičení a předvedení vystoupení při závěrečném večírku. Přes prvotní potíže s vymyšlením tématu a posléze rozdanými rolemi a úkoly, nakonec skupina secvičila a předvedla vystoupení „Netradiční módní přehlídka“. Zprvu nebyla skupina schopna pracovat zcela samostatně, ale ke konci potřebovala pouze mírnou dopomoc. Cíl C3 se podařilo splnit.

C4: Minimálně 70% z celkového počtu dětí, které se zúčastní celého programu, ohodnotí program jako přínosný pro celou skupinu.

Z průměru 5,57 lze vypočítat, že většina dětí ohodnotila program jako přínosný (viz Tabulka č. 11). Pouze 4 děti uvedly neutrální odpověď, nikdo neuvedl horší hodnocení. Ze 14 dětí ohodnotilo 10 dětí program jako přínosný, proto se

podářilo cíl C4 naplnit. Nejčastěji děti uvedly jako přínos společnou činnost, zábavu, splnění společného úkolu a pěknou odměnu.

Respondent	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Průměr
Odpověď	5	7	4	6	7	5	7	6	4	7	4	4	7	5	5,57

Tabulka č. 11

C5: Na konci programu bude skupina zúčastněných schopna vyjmenovat nejdůležitější pravidla vzájemného respektování pro správný chod celé skupiny.

Během závěrečné reflexe programu byla skupina vyzvána, aby jmenovala nejdůležitější pravidla vzájemného respektování pro správný chod celé skupiny. Při vyhodnocování tohoto cíle nebylo podstatné, zdali je schopný každý zvlášť pravidla vyjmenovat v nějakém testu, ale aby byly děti ve skupině schopny společně vybrat nejdůležitější pravidla pro fungování skupiny.

Nejvíce dětí zmiňovalo pravidla související s upřímností a férovostí, dále byly zaznamenány výroky týkající se ohleduplnosti a bezpečnosti. Děti se shodly, že pro fungování skupiny jsou tato pravidla nejdůležitější. Cíl C5 se podařilo naplnit.

3.5.3 Vyhodnocení použité metodiky

Project Adventure pracuje převážně se skupinami, které se během programů schází poprvé pohromadě. V dětském domově je situace poněkud odlišná, protože skupina dětí již spolu nějakou dobu žije. Skupina dětí se zde také poměrně často mění, některé nové děti přicházejí, jiné odcházejí.

Přestože děti spolu žijí na jedné budově, bylo zpozorováno, že nejsou zvyklé na společnou činnost, pracovat všichni pohromadě. Z toho důvodu se osvědčilo zařazení stejného sledu aktivit, jako by se jednalo o novou skupinu. Vynechány byly pouze seznamovací hry se jmény, které by pro tuto skupinu byly bezúčelné. Během programu si děti vyzkoušely různé aktivity, které postupně skupinu vedly k mírným pokrokům při společné činnosti, kdy se z téměř nezkrtné skupiny stala skupina schopná zvládnout společný úkol.

Sociometrický průzkum se pro práci se skupinou stal velkým pomocníkem, a to jednak z hlediska hlubšího pochopení vzájemných vztahů mezi dětmi, rozdělování do menších skupinek a také při evaluaci jednoho z cílů. Během programu se velmi osvědčilo řízené dělení do menších skupinek. Vždy se skupinky utvořily bez potíží a děti se navzájem prostřídaly.

Za největší pokrok ve skupině lze považovat zlepšení spolupráce. Skupina se celkově zklidnila, ale co se týče agresivního jednání, nebyl posun skupiny k lepšímu až tak znatelný. Nejedná se sice o závažné formy agresivního jednání, ale i nepřiměřené legrácky mohou druzí vnímat velmi citlivě. Řešení tohoto problému by nejspíš vyžadovalo konkrétnější zaměření programu na daný problém. Přesto i malá zlepšení, která byla zaregistrována během programu, mohou být považována za úspěch a celkový posun skupiny poukazuje na adekvátnost použité metodiky. Stejně tak vhodné použití metodiky dokazují celkem čtyři z pěti cílů, které se podařilo naplnit.

4 Návrh na opatření

Během realizace projektu se ukázalo několik nedostatků, které by mohly být odstraněny pomocí následujících návrhů na změny pro další obdobné projekty:

- **Personální zajištění-** Více osob podílejících se na tvorbě i realizaci projektu by zajistě pomohlo k lepší kvalitě celého projektu.
- **Žádost o dotace-** Finanční dotace by pomohly do programu zařadit aktivity, které by mohly program zpestřit. Žádost o dotace by mohla být podána např. na MŠMT, pod oblastí prevence proti sociálně patologickým jevům.
- **Vhodnější časové zařazení-** Potíže s časovým zařazením programu by se daly vyřešit např. několikadenním prázdninovým kurzem, problém však opět nastává u dětí, které na prázdniny jezdí mimo dětský domov. Řešením by mohlo být i velmi důkladné promyšlení časového zařazení a přizpůsobení programu všem mimoškolním činnostem dětí.
- **Zaměření na eliminaci násilí-** Zařazení aktivit zaměřených na ovládnání agresivity, vyhradit větší prostor pro rozvoj komunikace. Více zaměřit program na hlavní problematiku vztahů mezi dětmi. Pro obdobné projekty v jiných skupinách by bylo vhodné nejprve udělat průzkum, zjistit hlavní potíže ve vztazích a podle toho zaměřit program.
- **Větší důraz na rozvoj důvěry-** Vyhradit v programu větší časový prostor pro rozvoj důvěry. Během prohlubování důvěry docházelo u skupiny velmi pozvolna k pokrokům, osvědčilo se i některé aktivity zopakovat v jiný den. Vhodné by bylo použít více rozehrívajících aktivit pro zklidnění skupiny (např. Děšť) před zahájením důvěrových her. V problematických skupinách je potřeba věnovat rozvoji důvěry zvláštní pozornost a dostatek času.

5 Závěr

Mezilidské vztahy jsou různorodé a neustále se vyvíjejí. Jejich pozitivní ovlivňování je úkol velice náročný a rozhodně není krátkodobou záležitostí. Nelze tedy očekávat, že jeden projekt učiní zázraky. Cílem této práce nebylo odstranit veškeré potíže, které se objevují ve vztazích mezi dětmi. Cílem práce bylo navrhnout a realizovat projekt, který by dětem mohl pomoci ke zlepšení vzájemných vztahů.

Za velký úspěch lze považovat i drobné pokroky, které byly spatřeny převážně ve spolupráci mezi dětmi a v celkovém zklidnění skupiny při společné činnosti. Děti si během programu vyzkoušely činnosti v menších skupinkách i v celé skupině a v závěru programu se jim podařilo splnit společný úkol. Realizaci projektu lze pokládat za jakýsi krůček, který by bylo vhodné dále rozvíjet, bohužel práce vychovatele v dětském domově je sama o sobě velice náročná a další činnosti navíc bývají nadlidským výkonem. Projekt také nelze uskutečnit dlouhodobě, protože přeci jen určitým způsobem narušuje chod dětského domova a zasahuje do osobního volna dětí.

Přesto bylo zpozorováno, že dětský domov se nebrání žádnému pokusu o zlepšení situace, naopak podporuje každou snahu. Spolupracuje také s Projektem 3D, který dětem připravuje nejrůznější programy pro trávení volného času v dětském domově i mimo něj. Možným východiskem by tudíž mohlo být i propojení činnosti Projektu 3D s použitou metodikou v této práci.

Práce na projektu byla náročná, ale velmi zajímavá a přínosná ohledně získání nových osobních zkušeností. Dosažení čtyř cílů z pěti a každý sebemenší zaznamenaný pokrok naznačuje, že úsilí věnované projektu nebylo marné.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

BARTŮNĚK, D. *Kniha her a činností v klubovně i venku*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-618-7.

CSIKSZENTMIHALYI, M. *O štěstí a smyslu života*. Přeloženo z anglického originálu Flow. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-139-5.

ČINČERA, J. *Práce s hrou: Pro profesionály*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1974-0.

FRANK, L. S. *Journey Toward the Carrying Classroom. Using Adventure to Create Community in the Classroom and Beyond*. Madison: Project Adventure, 2004. ISBN 1-885473-60-5.

GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice: Příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. 80-85931-15-X.

GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.

JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2004. ISBN 80-7041-114-7.

JIRÁSEK, I. *Vymezení pojmu zážitková pedagogika*. Gymnasion, 2004, č. 1, ISSN 1214-603X.

NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 80-7178-218-1.

PETRUSEK, M. *Sociometrie: Teorie, metoda, techniky*. Vyd. 1. Praha: Nakl. Svoboda, 1969.

SCHOEL, J.; MAIZELL, R. *Exploring Islands of Healing. New Perspectives on Adventure Based Counseling*. Beverly: Project Adventure, 2002. ISBN 0-934387-15-X.

SLEJŠKA, Z.; SLEJŠKOVÁ, E.; NAAR, D. *Manuál zážitkové pedagogiky*. Praha: Egredior, 2003.

SVATOŠ, V.; LEBEDA, P. *Outdoor trénink. Pro manažery a firemní týmy*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0318-1.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).

7 Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro vychovatele dětského domova (viz. text s. - 37, 39)

Příloha č. 2: Sociometrický dotazník (viz. text- s. 37, 54)

Příloha č. 3: Sociometrické matice (Neuspořádaná matice, kanonická matice, omezený výběr) (viz. text- s. 42)

Příloha č. 4: Evaluační dotazník (viz. text- s. 54)

Příloha č. 5: Fotodokumentace

Příloha č. 1

Dotazník pro vychovatele dětského domova

Studuji na pedagogické fakultě na Technické univerzitě v Liberci. Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma „Projekt na zlepšení vztahů mezi dětmi v dětském domově“. Prosím Vás o vyplnění dotazníku, který mi pomůže při analýze vztahů ve skupině dětí. Dotazník obsahuje dvě otevřené otázky, dvě uzavřené otázky a pět škálových otázek. Čísla na škále znamenají tato tvrzení:

- 1- Naprosto souhlasím
- 2- Spíš souhlasím
- 3- Nevím, ani ano ani ne
- 4- Spíš nesouhlasím
- 5- Naprosto nesouhlasím

Jak dlouho pracujete se skupinou dětí v tomto domově?.....

Myslíte si, že mezi dětmi převládají harmonické vztahy? 1 2 3 4 5

Děti jsou schopny si navzájem pomáhat. 1 2 3 4 5

Děti dokážou spolupracovat při společných aktivitách. 1 2 3 4 5

Myslíte si, že se děvčata a chlapci k sobě chovají ohleduplně? 1 2 3 4 5

Myslíte si, že se starší děti chovají ohleduplně k mladším dětem? 1 2 3 4 5

Vypozoroval/a nějaké potíže ve vztazích mezi dětmi? Ano/Ne

Pokud ano, o jaké potíže se nejčastěji jedná?

.....
.....
.....

Myslíte si, že může program s aktivitami zaměřenými na posílení vztahů mezi dětmi pomoci při jejich zlepšení? Ano/Ne

Děkuji za Váš čas a ochotu!

Příloha č. 2

Sociometrický dotazník

Představte si, že byste měli možnost vypravit se na dobrodružnou plavbu na moři. Můžete si zvolit libovolný počet společníků z vaší skupiny. Koho byste si vybrali, aby s vámi prožil tento nezapomenutelný zážitek?

Nyní si představte, že byste si mohli vzít jen jednoho společníka. Vyberte z vašeho výpisu pouze jednoho člena, kterého byste si přáli mít nejvíce po svém boku.

Koho byste s sebou nechtěli vzít? Napište libovolný počet členů z vaší skupiny, které byste na palubě lodi nechtěli.

Nyní vyberte jednoho člena, kterého byste zařadili až na poslední místo při výběru společníků pro plavbu. Koho byste si přáli nejméně po svém boku?

Děkuji ti za tvůj čas a ochotu!

Příloha č. 3: Sociometrické matice

Neuspořádaná matice

respondent	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	xxxxxx	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+		-	+
2	+	xxxxxx	-									+	+	+	+
3		-	xxxxxx		-	+	+		-	+		-	-	-	-
4	+	-	-	xxxxxx							-				+
5				+	xxxxxx		+				-				
6	-	+	+	+		xxxxxx	+	+	+		+	+	-	-	+
7		-			+	-	xxxxxx	-	-			-			
8	+	-				+	+	xxxxxx	+		+	+		+	
9		-			+	-	-		xxxxxx			-			
10	+				+					xxxxxx			+	-	+
11	+	+	-		-					+	xxxxxx	+	+		+
12	+		-					-		+	-	xxxxxx	+	+	+
13	-				-					-		-	xxxxxx	+	+
14	+	+	-							-	-	+	+	xxxxxx	+
15	+	+	-									+	+		xxxxxx
Získané Hlasy	8+/2-	5+/5-	1+/7-	2+/1-	3+/4-	3+/2-	5+/1-	2+/2-	3+/2-	4+/2-	3+/4-	7+/4-	6+/2-	4+/4-	9+/1-

Kanonická matice

Respondent	2	1	12	15	13	14	10	11	5	7	8	6	3	4	9
2	xxxxxx	█	+	█	+	+									
1	█	xxxxxx	█	█			█	█		+	+	+			+
12		█	xxxxxx	█	+	+	+								
15	█	█	█	xxxxxx	█										
13				█	xxxxxx	█									
14	+	+	+	+	█	xxxxxx									
10		█		+	+		xxxxxx		+						
11	+	█	+	+	+		+	xxxxxx							
5									xxxxxx	█				+	
7									█	xxxxxx					
8		+	+			+		+		+	xxxxxx	█			+
6	+		+	+				+		+	█	xxxxxx	█	+	+
3							+		+			█	xxxxxx		
4		+		+										xxxxxx	
9									+						xxxxxx
Získané hlasy	5+	8+	7+	9+	6+	4+	4+	3+	3+	5+	2+	3+	1+	2+	3+

Omezený výběr

Jméno	12	3	2	15	13	1	11	4	5	7	6	8	9	10	14
12	XXXXX	█												+	
3	█	XXXXXX									+				
2		-	XXXXXX	+											
15		-		XXXXXX	█										
13				█	XXXXXX				-						
1						XXXXXX	█								-
11		-				█	XXXXXX								
4		-		+				XXXXXX							
5							-		XXXXXX	█					
7			-						█	XXXXXX					
6							+				XXXXXX				-
8			-									XXXXXX	+		
9	-								+				XXXXXX		
10					+									XXXXXX	-
14		-			+										XXXXXX
Získané Hlasy	0+ / 2-	0+ / 6-	0+ / 2-	3+ / 0-	3+ / 0-	1+ / 0-	2+ / 1-	0+ / 0-	2+ / 1-	1+ / 0-	1+ / 0-	0+ / 0-	1+ / 0-	0+ / 0-	0+ / 3-

Příloha č. 4

Evaluační dotazník

Jaký přínos měl program pro vaši skupinu?

1

2

3

4

5

6

7

ŽÁDNÝ

VELKÝ

V čem přínos spatřuješ?

.....

.....

.....

.....

.....

Příloha č. 5

Fotodokumentace

Obr. č. 1 Loď s ostrovy a pravidly vzájemného respektování

Obr. č. 2 Padání ve trojicích

Obr. č. 3 Padání ve dvojicích

Obr. č. 4 Jurtový kruh

Obr. č. 5 Padání v kruhu

Obr. č. 6 Ulička důvěry

Obr. č. 7 Fax

Obr. č. 8 Pantomima

Obr. č. 9 Pantomima

Obr. č. 10 Tyčka

Obr. č. 11 Býčí kruhy

Obr. č. 12 Lávová řeka

Obr. č. 13 Netradiční módní přehlídka

Obr. č. 14 Netradiční módní přehlídka

Obr. č. 15 Překvapení- taneční představení

